

35.078.51: 351.852.1: 069: 339.13 :
73/76: 336.6

90-058

Aankoopbeleid In de jaren tachtig
De Tijdelijke Aankoopsubsidiereregeling Moderne Beeldende Kunst ten
behoefte van Musea; een evaluatie van beleid en praktijk 1984-1987

Inhoudsopgave

Inleiding	2
1 Een beleidsinstrument in ontwikkeling 1984-1987	5
Geschiedenis	5
Adviesprocedure	8
. 1984	8
. 1985	8
. 1986	10
. 1987	11
2 De Tijdelijke aankoopsubsidiereregeling I: middelen, gebruikers, procedure	12
Middelen	12
Gebruikers	12
. de grote musea	17
. de middelgrote musea	19
. de kleine musea	19
Bestuur, procedure, advies	21
3 Hoe denken de musea over de regeling?	24
Pragmatische principes	24
Advisering; noodzaak of noodzakelijk kwaad?	24
Procedure	25
Alternatieven	25
Aansluiting op de collectie?	26
Met het oog op 1992	26
4 De Tijdelijke aankoopsubsidiereregeling II: de besteding	28
De doelstellingen: kwaliteit, spreiding, inkomensvorming	28
De aankopen	30
. kwaliteitshiërarchie?	32
. inkomensvorming	33
. spreiding	34
5 Een vergelijking	43
Geldstromen	43
Aankopen van buitenlandse kunst	44
De verhouding van de Tijdelijke Aankoopsubsidiereregeling tot het eigen aankoopbudget van de musea	46
. prijzen	46
. inkomensvorming	51
. kwaliteitshiërarchie?	54
6 Conclusies	57
Noten	
Bijlagen	

Boekmanstichting-Bibliotheek
Herengracht 415 - 1017 BP Amsterdam
Tel. 243739

Inleiding

In publiciteitsmedia wordt opvallend veel aandacht besteed aan kunstmusea. Museumdirecteuren zijn vaak in het nieuws. De journalisten en het publiek zijn blijkbaar zeer geïnteresseerd in wat zich in deze - relatief kleine - sector van de museumwereld afspeelt. Het wereldkundig maken van ambitieuze nieuwbouwplannen is nieuws maar ook het voornemen om gerenommeerde kunstwerken, die al door de kunstgeschiedenis zijn 'bijgezet' te verkopen. Zeker als aan dat plan tot verkoop het scheppen van een aankoopbudget voor recentere kunstwerken ten grondslag ligt. In beide gevallen gaat het over geld en ambities van kunstmusea.

Museumdirecteuren - vooral die van de grote kunstmusea - vinden de hoeveelheid geld die zij beschikbaar hebben voor het aankopen van moderne kunst krap. De mogelijkheden om ideeën en wensen voor verwerving van eigentijdse kunst ten uitvoer te brengen zijn daardoor beperkt. Een nauwkeurige selectie van hetgeen de moeite waard is om aan te kopen is dan ook noodzakelijk.

Opmerkelijk is nu dat een aantal Nederlandse kunstmusea de afgelopen jaren meer aankopen heeft gedaan dan voorheen. Deze toename is vooral het gevolg van een Tijdelijke Aankoopsubsidieregeling Moderne Beeldende Kunst ten behoeve van Musea in 1984 ingesteld door de Afdeling Beeldende Kunsten van het Ministerie van WVC.¹ Daarnaast worden ook in het kader van de Tijdelijke Bijdrageregeling Provinciale Bevordering Beeldende Kunst door de provincies en de Financieringsregeling Welzijnsovereenkomst Vier Grote Gemeenten gelden voor aankopen beschikbaar gesteld aan musea.²

De Tijdelijke aankoopsubsidieregeling (TASR) is onderwerp van dit onderzoek. Door deze regeling worden musea voor moderne kunst in staat gesteld om, onder bepaalde voorwaarden, aankopen van Nederlandse kunst en kunstenaars te doen. Deze aankopen dienen een aanvulling te vormen op de eigen acquisities. Om voor een uitkering in het kader van deze regeling in aanmerking te komen moet een aanvraag ingediend worden bij het Ministerie van WVC. Deze legt de aanvragen voor aan een commissie die adviseert over de toekenning. Criteria die bij de beoordeling een doorslaggevende rol moeten spelen zijn de kwaliteit van het werk waarvoor geld wordt aangevraagd, de spreiding van kwalitatief goed werk over musea in den lande en de inkomensvorming van beeldende kunstenaars.

In dit onderzoek wordt gezien hoe de Tijdelijke aankoopsubsidieregeling in de periode 1984-1987 heeft gefunctioneerd en wordt antwoord gegeven op de volgende vragen:

Welke effecten - bedoeld en onbedoeld - heeft de regeling gehad op de beleidsontwikkeling van de musea met betrekking tot hun aankoopbeleid?

Is er sprake van een 'randstedelijk bestedingspatroon' of van

spreiding van Nederlands talent over alle regio's? In hoeverre speelt bekendheid - landelijk dan wel regionaal - hier een rol?

Welke kunstenaars profiteren het meest van deze regeling en valt daar een bepaald patroon in te herkennen ?

Deze evaluatie beoogt een indicatieve neerslag te geven van de effecten en uitwerking van de regeling. In zekere zin is hier sprake van 'doelvrij evaluatie - onderzoek'³ dat een open beschrijving en inventarisatie wil geven van gevoerd beleid en de uitwerking en consequenties van dat beleid voor de betrokken partijen.

Eerst wordt de geschiedenis van de Tijdelijke regeling in beeld gebracht. Vervolgens wordt een beeld gegeven van procedure en praktijk. Daarna worden de opvattingen van de musea over de regeling geschetst. Tenslotte worden de uitgaven in het kader van de Tijdelijke aankoopsubsidieregeling getoetst aan de doelstellingen van de regeling en vergeleken met de bestedingen via het reguliere aankoopbudget.

Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van WVC in casu de Hoofdafdeling Beeldende Kunsten, Bouwkunst en Vormgeving. In een evaluatie van het beeldende kunstbeleid in de periode 1984-1987, in 1988 gepubliceerd onder verantwoordelijkheid van deze afdeling, wordt een aantal beleidsinstrumenten aan een analyse onderworpen.⁴ De Tijdelijke aankoopsubsidieregeling is in deze evaluatie wel genoemd maar niet 'en detail' geëvalueerd.

Aan de Boekmanstichting is gevraagd om de regeling aan een onderzoek te onderwerpen met als leidraad de bovengenoemde vragen. Inzage in de effecten en de effectiviteit van de regeling zou het ministerie grondslag bieden voor een adequatere voortzetting van en verbetering in een definitieve - wettelijke - regeling.

De Boekmanstichting is een onafhankelijke onderzoeksinstelling. Deze ongebondenheid claimt zij expliciet in dit onderzoek. Deze evaluatie richt zich dan ook niet alleen op de besteding van de gelden. Bestuurlijke en procedurele aspecten van de regeling worden eveneens besproken evenals de denkbeelden bij de musea over de principiële en praktische zijde van de regeling.

Musea, die in de periode 1984-1987 gebruik hebben gemaakt van de regeling, zijn benaderd om inzicht te geven in hun aankopen: van welke kunstenaars, wanneer gekocht, welke werken, voor hoeveel geld en via welke geldstroom?⁵

Aan de musea werd inzage gevraagd in de aankoopgegevens vanaf 1979 om zodoende een periode van vijf jaar, waarin de regeling niet werkzaam was, bij het onderzoek te betrekken.

Voor de musea bleek het een enorme opgave om de gevraagde informatie boven tafel te krijgen. Museumadministraties, inventarisboeken of -lijsten, computerbestanden en dergelijke moesten geraadpleegd worden om deze gegevens aan ons door te geven. Opmerkelijk was dat musea soms niet wisten welke bedragen voor bepaalde aankopen betaald waren. En welke museumdirecteur

kan zich nog herinneren wat hij in 1985 aan één bepaald werk heeft uitgegeven als dat niet uit de boekhouding blijkt ?

Van de tweeëndertig musea die aankopen hebben gedaan in het kader van de regeling zijn er zes integraal buiten het onderzoek gelaten.⁶ Vijf andere musea zijn alleen in de analyse van de Tijdelijke aankoopsubsidieregeling betrokken.⁷

De respons was desondanks erg hoog. Zesentwintig musea (82%) zijn opgenomen in het onderzoek naar de werking van de Tijdelijke Aankoopsubsidieregeling (hoofdstuk 2 en 4). Voor de vergelijking van de acquisities in het kader van de Tijdelijke regeling met die ten laste van het eigen budget van de musea (hoofdstuk 5) is de respons 66%: eenentwintig musea.

In overzichtstabel 2 zijn alle musea die in de periode 1984-1987 een aankoopsubsidie hebben aangevraagd opgenomen.

Door de bovengenoemde administratieve problemen, maar ook door personele onderbezetting bij de musea of soms ook terughoudendheid ten aanzien van het geven van informatie over de aankopen was er enige tijd gemoeid met de primaire materiaalverzameling en verwerking in tabellen.

Naarmate er meer geld te besteden was via meerdere geldstromen, in uiteenlopende specialisaties, was het des te ingewikkelder om een totaaloverzicht van de bestedingen van de desbetreffende musea te krijgen. Bij veel bedragen was het nodig om grote aantallen voetnoten te maken om de cijfers in de juiste proporties te kunnen zien. Vooral bij de grotere musea, waar aanmerkelijke bedragen gemoeid zijn met het aankopen van kunstwerken, was dat in enkele gevallen problematisch. Voor de interpretatie van de gegevens en de conclusies heeft dat echter nauwelijks consequenties.⁸

Geschiedenis

In 1984 wordt - uit de gelden vrijgekomen door bezuiniging op de Beeldende Kunstenaarsregeling - een miljoen gulden op de begroting van het Ministerie van WVC opgenomen om 'musea in den lande, ook niet-rijksmusea, subsidies te verstrekken ten behoeve van het aankopen van werk van levende Nederlandse kunstenaars of duurzaam in Nederland wonende en werkende kunstenaars, waarvan de Minister het van belang acht dat het gespreid in de openbare collecties aanwezig is.'¹ Voor 1985 en 1986 is hiervoor tenminste een miljoen gulden op de begroting gereserveerd.

'Het kunstbeleid van de overheid is er mede op gericht te bevorderen dat een zo groot mogelijk publiek in aanraking wordt gebracht met kunst van hoge kwaliteit. De bestemmingen die de rijksoverheid zelf aan werken van beeldende kunst kan geven zijn beperkt, geografisch niet voldoende gespreid en niet optimaal toegankelijk voor het publiek. Het is om deze reden dat de rijksoverheid musea, die aan bepaalde voorwaarden voldoen, wil ondersteunen in hun aankoopbeleid'.² Deze zinnen zijn te vinden in de Nota van Toelichting van de Conceptregeling die in 1984 wordt opgesteld om de besteding van deze gelden een gereguleerde basis te verschaffen.

Als voorwaarden voor uitkering van gelden in het kader van deze regeling worden naast de algemene doelstellingen, kwaliteit, spreiding en inkomensvorming onder andere genoemd, dat '(...) het museum binnen zijn collectie een collectie van moderne beeldende kunst van voldoende kwaliteit bezit die permanent aan het publiek wordt tentoongesteld; het aan te kopen kunstwerk aan de collectie van moderne beeldende kunst als hierboven bedoeld zal worden toegevoegd'.³

Aanvragen om in aanmerking te komen voor een subsidie zijn het gehele jaar door mogelijk. Zij moeten een beschrijving en (een) kleurendia(s) van het aan te kopen werk bevatten alsmede de kostprijs. Ook moet het museum een opgave doen van de omvang van het eigen aankoopbudget zowel in het jaar voorafgaand aan de aanvraag als in het jaar van de aanvraag. Tenslotte dienen de musea informatie te verstrekken over hun aankopen van kunstwerken van levende Nederlandse of duurzaam in Nederland wonende en werkende beeldende kunstenaars in het jaar voorafgaand aan de aanvraag.⁴ De uitkering wordt eenmaal per half jaar aan de hand van de ingekomen aanvragen vastgesteld en uiterlijk binnen twee maanden na vaststelling verwerkt.

De Raad voor de Gemeentefinanciën, de Raad van State, het Interprovinciaal Overleg Cultuur en de Rijkscommissie voor de Musea worden door het ministerie geconsulteerd over de inhoud van de concept-regeling. De Raad voor de Gemeentefinanciën⁵ hekelt de 'betuttelende voorwaarden' en de hoge indirecte kosten die de regeling met zich meebrengt voor de musea in verhouding tot het totaal beschikbare bedrag van een miljoen gulden. Ook de vele onzekerheden die aan de regeling kleven - bijvoorbeeld de beoordeling van de kwaliteit, de uitwerking van het spreidingscriterium - zijn voor de raad reden voor een kritisch

oordeel. Als advies voor een betere methode geeft de raad 'het onvoorwaardelijk toekennen van vaste bedragen aan musea met een collectie van moderne beeldende kunst van voldoende kwaliteit, waarbij zonodig gelet kan worden op de regionale spreiding. Musea kunnen toch zelf in staat worden geacht kwalitatief goede aankopen te doen. Om inzicht te verkrijgen in de besteding van de gelden zou jaarlijks rapportage kunnen plaatsvinden over de aankopen uit de verkregen middelen'.⁶

De Rijkscommissie voor de Musea meent dat de regeling in beleidsmatig opzicht thuishoort bij een andere afdeling op het ministerie, de Afdeling Cultuurbeheer.⁷ Onder deze afdeling ressorteren de rijksmusea en het museumbeleid van de rijksoverheid.

De Raad van State heeft enkele marginale opmerkingen over de constructie van de regeling en geeft een aantal redactionele verbeteringen, die voor het merendeel in de definitieve versie van de Tijdelijke regeling worden verwerkt. De raad zet vraagtekens bij de eis dat de musea inzage dienen te geven in hun aankoopgegevens en pleit er voor - overigens tevergeefs - om deze clausule uit de regeling te halen.

Op 29 januari 1985 verschijnt de Algemene Maatregel van Bestuur Tijdelijke Aankoopsubsidieregeling Moderne Beeldende Kunst ten behoeve van Musea in het Staatsblad. De Algemene Maatregel van Bestuur is tijdelijk en van toepassing tot 1987. Als motivatie voor het in de aanvraag vermelden van gegevens over het aankoopbudget van de afzonderlijke musea wordt de noodzaak genoemd om na verloop van tijd te kunnen beoordelen of de regeling het beoogde effect heeft gehad. Zo wil men meten of de regeling heeft bijgedragen aan de verruiming van de aankoopmogelijkheden van de desbetreffende musea. De regeling heeft immers als doel ondersteuning te bieden aan het aankoopbeleid van musea en dient niet te worden opgevat als vervanging daarvan. Mocht blijken dat de uitkeringen in het kader van deze regeling gepaard gaan met navenante verminderingen van de eigen aankoopbudgetten van de deelnemende musea dan moet geconcludeerd worden dat de regeling niet het beoogde effect heeft gehad. Expliciet wordt gesteld dat de hoogte van het aankoopbudget van een museum echter niet van invloed is op de hoogte van een uitkering bedoeld in deze regeling.⁸

Op praktische gronden wordt in augustus 1985 de aanvraagperiode gewijzigd. De mogelijkheid om aanvragen in te dienen wordt - in plaats van het gehele jaar door - tot één keer per jaar beperkt. Aan de hand van alle binnengekomen aanvragen worden dan de subsidies beoordeeld en vastgesteld.

In 1986 en 1987 zijn er geen inhoudelijke wijzigingen in de regeling. In 1987 zou de regeling oorspronkelijk - op grond van de opgedane praktijkervaring - worden herzien. Zij is echter in haar oude vorm nog een jaar verlengd.

In 1988 is de regeling niet toegepast. Opmerkingen uit het veld en de uitvoeringspraktijk hebben op een aantal punten geleid tot zodanige wijzigingen in de bestaande regeling, dat het raadzaam wordt geacht een nieuwe Algemene Maatregel van Bestuur vast te stellen. Door invoering van de benaming kunstmuseum worden

musea, die zich niet expliciet richten op eigentijdse kunst, van de regeling uitgesloten. Tegelijkertijd wordt door het gebruik van deze term een uitbreiding aan het toepassingsbereik gegeven. Ook de gebieden fotografie, toegepaste kunst en architectuur komen, voorzover zij door de musea in een artistieke en niet in een documentaire context verzameld worden, in aanmerking voor subsidie. Op grond van uitvoeringstechnische voordelen - en ondanks kritiek van de musea op deze werkwijze - wordt het één maal per jaar beoordelen van aanvragen gehandhaafd en wel zoveel mogelijk aan het begin van het kalenderjaar. Bijkomend voordeel van deze werkwijze is dat de musea vroeg in het jaar weten welke aanvragen gehonoreerd worden en welke eventueel op andere wijze gefinancierd dienen te worden.⁹ De aan te kopen werken mogen niet ouder dan vijftien jaar zijn en musea moeten zelf prioriteiten aangeven bij hun subsidieaanvraag.¹⁰

De adviserende instantie is veranderd. Tot en met 1987 was dat de Aankoopadviesgroep van de Rijksdienst Beeldende Kunst. Vanaf 1988 is de Raad voor de Kunst aangewezen als adviesinstantie. Deze wijziging is doorgevoerd vanwege het risico dat de Aankoopadviesgroep, gelieerd aan de Rijksdienst Beeldende Kunst een onvoldoende onafhankelijk oordeel zou (kunnen) vellen. Immers de Rijksdienst heeft zelf een budget van een miljoen gulden per jaar voor aankopen op het terrein van eigentijdse kunst.

Het concept voor de nieuwe opzet lokt opnieuw reacties uit. De Raad voor de Kunst reageert in eerste instantie op de adviesprocedure. Vanwege de deskundigheid moeten volgens de raad direct betrokkenen bij de advisering worden betrokken. De eis van geografische spreiding kan, naar het oordeel van de raad, in het kader van deze regeling, problematisch zijn. Soms is de voorkeur te geven aan concentratie van een kunstenaar bij een bepaald museum. De raad pleit voorts voor soepele hantering van de clausule dat alleen werk jonger dan vijftien jaar voor aankoop in aanmerking komt. Inkomensvorming van beeldende kunstenaars acht de raad van wezenlijk belang. De raad juicht het toe dat aankoop vaak geschiedt via galeries of kunstenaars omdat het kopen via de kunsthandel of verzamelaar - in het kader van deze regeling - niet direct invloed heeft op de inkomensvorming van kunstenaars.¹¹

Met betrekking tot de prioriteitsstelling - waarin overigens door de adviescommissie wijziging kan worden gebracht - acht de raad overleg met betrokken musea van belang indien er om een of andere reden minder geld beschikbaar is dan aangevraagd. Tenslotte legt de raad de mogelijkheid voor, een kwestie die eerder aan de orde is gesteld in zijn advies over exportbevordering Beeldende Kunst, dat onderzoek gedaan moet worden naar de mogelijkheden om (koop)overeenkomsten aan te gaan met belangrijke musea in het buitenland. Door deze mogelijkheid zou immers in het buitenland de interesse voor de Nederlandse kunst verhoogd kunnen worden.¹²

De Raad voor de Gemeentefinanciën geeft, desgevraagd, weer een kritische reactie. Naar het oordeel van de raad is de subsidieregeling qua helderheid verbeterd. Hij blijft echter bij zijn mening, ook al is er vanaf 1987 meer geld beschikbaar, dat

er slechts een beperkt bedrag tegenover heel hoge indirecte kosten en betuttelende voorwaarden staat. De raad blijft voorstander van het verdelen van het beschikbare budget via een vast bedrag per museum. Bij deze verdeling kunnen de criteria geografische spreiding en toegankelijkheid een rol spelen.¹³

Ondanks deze kritische noties wordt de regeling in zijn nieuwe vorm doorgevoerd. Zij heeft nog steeds een tijdelijk karakter en vervalt op 1 september 1990. Het is de bedoeling dat er voor die datum een voorstel voor een wet is ingediend waarin wordt voorzien in het onderwerp van deze regeling en die past in een Wet op het Specifieke Cultuurbeleid. Waarschijnlijk wordt de regeling onderdeel van het Kunstenplan 1993-1996. Op grond van een nieuwe Leidraad beleidsvoering waarop de subsidiesystematiek - met name voor de grote instellingen en beleidsinstrumenten - in de jaren negentig gebaseerd gaat worden moeten de musea dan meerjarenplannen indienen. Deze (aankoop)plannen zullen dan in het kader van het totale Kunstenplan beoordeeld en al dan niet gehonoreerd worden.

Adviesprocedure

1984

Alle aanvragen van de musea worden jaarlijks voorgelegd aan een adviescommissie. In de periode 1984-1987 is dat de Aankoopadviesgroep van de Rijksdienst Beeldende Kunst.¹⁴

In 1984 is de officiële Aankoopadviesgroep van de Rijksdienst Beeldende Kunst nog niet aangesteld. In de adviescommissie, die de aanvragen moet beoordelen, hebben op ad hoc basis leden van de Commissie van Bijstand en van de Wetenschappelijke staf van de Rijksdienst zitting. In 1984 komt het beschikbare budget ongeveer overeen met het gevraagde totaalbedrag. Dit is, zo stelt de adviesgroep, niet van invloed op de besluitvorming, die uitsluitend is 'gebaseerd op kwaliteit van de voor aankoop voorgedragen kunstwerken en de formele aspecten die aan de regeling verbonden zijn'.¹⁵

De adviesgroep heeft de aanvragen in totaliteit willen bezien en acht het niet juist om over onderdelen van één aanvraag een oordeel uit te spreken, aangezien dit ongewenst ingrijpen in het museale beleid zou betekenen.¹⁶

Zaken die in strijd zijn met de uitgangspunten van de regeling worden wel gememoreerd evenals die gevallen waarin de inhoud niet te beoordelen valt wegens gebrek aan documentatie. Deze kanttekeningen hebben echter nauwelijks consequenties voor de honorering van de aanvragen. Twee aanvragen worden op formele gronden afgewezen.

1985

In 1985 is de Aankoopadviesgroep van de Rijksdienst Beeldende Kunst in werking en dus adviescommissie voor de Tijdelijke regeling. Omdat het beschikbare budget in ruime mate door de vraag overtroffen wordt, hebben de vertegenwoordigers van het Ministerie van WVC een vijftal selectiemethodes - met de

respectievelijke voor- en nadelen - geformuleerd die de adviesgroep ter discussie worden aangeboden:

1. Indien de diversiteit van de aanvragen en de omvang per aanvraag per museum door de commissie redelijk wordt geacht zou het aanvraagbedrag voor alle musea met een gelijk percentage (25%) verminderd kunnen worden;
2. Er zou het eerst bezuinigd kunnen worden op de hoogste bedragen;
3. De geografische spreiding zou nauwkeuriger bezien kunnen worden.
4. Er zou rekening gehouden kunnen worden met de noodzaak voor extra impulsen. Als voorbeelden worden fotografie en vormgeving genoemd;
5. Een combinatie van de laatste drie mogelijkheden.¹⁷

Op grond van de laatste optie worden door de commissie selectiecriteria opgesteld in orde van belangrijkheid: aanvragen die niet op tijd zijn binnengekomen worden niet in behandeling genomen; de aanvraag moet betrekking hebben op de collectievorming van een beeldende kunstmuseum dat reeds beschikt over een eigen collectie; de voorstellen worden in eerste instantie getoetst op kwaliteit; werk dat vooraf reeds door de aanvrager zelf is aangekocht, is niet subsidiabel op grond van de overweging dat deze regeling niet vervangend mag werken. Musea kunnen zo een eigen verantwoordelijkheid ten aanzien van hun aankoopbeleid laten liggen; het spreidingsgegeven wordt duidelijk in de beoordeling betrokken; per aanvrager wordt bekeken of de vraag recht doet aan de uitgangspunten van de regeling en/of bepaalde voorstellen niet kunstmatig zijn opgevoerd; het zal bij de selectie niet alleen moeten gaan om het honoreren van topstukken (die toch wel gekocht worden). Een kwalitatief wat breder terrein is wenselijk. Het inkomensbevorderend effect voor de kunstenaar speelt hier ook een rol. Uit sommige aanvragen blijkt dat deze regeling de kans biedt binnen bepaalde categorieën werk aan te schaffen waarvoor men zelf de gelden niet wil of kan reserveren; het honoreren van een aanvraag zal mede worden afgewogen tegen het budget dat de aanvrager zelf besteedt aan aankopen op het gebied van hedendaagse kunst.¹⁸

Vanwege de financiële noodzaak is de beoordeling van de aanvragen in 1985 aanmerkelijk strikter dan het jaar daarvoor. Eén aanvraag wordt op formele gronden afgewezen. Twee musea dienen de aanvraag te laat in en worden daardoor niet in behandeling genomen. Slechts vijf aanvragen worden volledig gehonoreerd. Over het algemeen gaat het hier om relatief lage bedragen. Op de overige aanvragen is vaak rigoureuus gekort, soms tot de helft of minder van de aangevraagde bedragen. De verhouding tussen de aangevraagde hoeveelheid geld en het eigen budget wordt dit jaar regelmatig bij de (kwantitatieve) honorering van de aanvragen betrokken.

Waar bijvoorbeeld een aanvraag inhoudelijk positief wordt beoordeeld is, rekening houdend met het reguliere budget van het museum, de helft toegekend. Dit bedrag mag naar eigen inzicht besteed worden dat wil zeggen dat het museum zelf kan kiezen welke kunstwerken (uit de aanvraag) - voor het verminderde bedrag - worden aangekocht.

Ook geeft de commissie aanbevelingen of maakt een keuze voor bepaalde voorstellen uit de aanvraag. De andere werken komen dan niet voor subsidie in aanmerking. De commissie gaat noodzakelijkerwijs verder in de inhoudelijke beoordeling dan vorig jaar. Werken worden gezien in relatie tot de collectie en het 'spreidingsgegeven'. Het laatste wordt zowel in positieve als in negatieve zin gebruikt. Bijvoorbeeld: aan een museum wordt het aankopen van een Armando afgeraden op grond van het spreidingsgegeven. Anderzijds wordt een ander museum aangeraden een Armando op grond van dit gegeven aan te kopen ten koste van andere aanvragen.

Bij de beoordeling van de aanvragen blijkt, aldus de commissie, dat de doelstelling van de regeling niet aan alle musea duidelijk is. Het gevaar wordt gesignaleerd dat de regeling vervangend kan gaan werken voor het eigen aankoopbudget. Om dit te voorkomen moet duidelijk zijn hoe de aanvraag zich verhoudt tot de eigen investeringen voor aankopen. Dit argument kan - in de toekomst - in sterkere mate als bezuinigingsinstrument worden gehanteerd, vooral als blijkt dat de musea overvragen in relatie tot hun eigen budget. Ook strengere reglementering is, naar het oordeel van de commissie, noodzakelijk. Musea dienen beeldmateriaal en informatie over de eigen collectievorming te overleggen, op straffe van het niet in behandeling nemen van de aanvraag. Immers van een professioneel instituut mag een dienovereenkomstige aanvraag worden verwacht.

Als argumenten voor afwijzing van (delen van) aanvragen worden, behalve de genoemde formele gronden, naar voren gebracht: te veel kwantiteit ten koste van kwaliteit; de collectie van het desbetreffende museum voorziet reeds in relatief veel werk van aangevraagde kunstenaar(s); een niet (voldoende) op de actualiteit gericht programma; aan het spreidingscriterium wordt niet voldaan. Ook de afstemming op - collecties van - nabijgelegen musea is een enkel maal aanleiding voor het afwijzen van een aanvraag.

1986

In de vergadering waarin de aanvragen voor 1986 worden beoordeeld, staat eerst de status van de adviesgroep ter discussie. Praktische overwegingen liggen ten grondslag aan de geleende deskundigheid van de Rijksdienst Beeldende Kunst - in concreto de Aankoopadviesgroep van deze dienst. Deze constructie is bedacht omdat het instellen van nieuwe adviesgroepen door het Ministerie van Binnenlandse Zaken in verband met de reorganisaties Binnenlands bestuur en Rijksdienst(en) niet is toegestaan. Indien de regeling permanent wordt moet naar een nieuwe oplossing worden gezocht. Om de afstand ten opzichte van de Rijksdienst te benadrukken wordt het voorzitterschap overgedragen van de directeur van die dienst naar een lid van de Aankoopadviesgroep.

De selectiecriteria, zoals verwoord in 1985, blijven gehandhaafd. De aangevraagde bedragen overtreffen het budget van de Tijdelijke regeling enorm. Daarnaast staan de gevraagde subsidies, evenals in 1985, niet in verhouding tot de eigen aankoopbudgetten. Dit

gegeven wordt, bij de beoordeling betrokken. Voorts wordt een maximum bedrag van 90.000 per museum - met uitzondering van Rijksmuseum Kröller-Müller - ingesteld. Met het oog op de herkomst van de middelen wordt gememoreerd dat aankopen gedaan dienen te worden bij kunstenaars of bij galeries. De wens tot inkomensverbetering van professionele kunstenaars en hun galeries ligt daaraan ten grondslag. Voorts wordt gesteld dat financiering van opdrachten via deze regeling - in principe - is uitgesloten. De redenen voor afwijzing of inperking van de gedane aanvragen wijken niet serieus af van 1985. Vier aanvragen worden afgewezen omdat de aanvragers niet passen in de doelstelling van de regeling. Negen musea krijgen hun aanvraag volledig gehonoreerd. Het betreft hier vooral de kleine tot zeer kleine musea. Negentien musea krijgen minder dan is aangevraagd. Negen daarvan krijgen het plafondbedrag van 90.000 uitgekeerd. De aanvragen van de musea waren meestal aanmerkelijk hoger dan dat bedrag.

1987

Evenals in voorgaande jaren is de advisering over de ingediende aanvragen gedetacheerd bij de Aankoopadviesgroep van de Rijksdienst Beeldende Kunst. Het hanteren van de beperkende criteria is dit jaar - door de hoogte van het beschikbare budget in verhouding tot de aanvragen - in principe onnodig. De adviescommissie betreurt dat toegepaste kunsten en vormgeving niet op de prioriteitenlijst van de daarvoor in aanmerking komende musea voorkomen¹⁹ en adviseert aan die sectoren extra aandacht te verlenen. Drie aanvragen worden in 1987 op formele gronden afgewezen. Op enkele minimale afwijkingen na worden de resterende aanvragen volledig gehonoreerd.

2 De Tijdelijke Aankoopsubsidiereregeling I: middelen, gebruikers procedure

Middelen

In 1984 was er in principe een miljoen gulden in het kader van de Tijdelijke Aankoopsubsidiereregeling beschikbaar. Daar is op het laatste moment 500.000 bijgekomen. Het totaal aan aanvragen omvatte ongeveer hetzelfde bedrag: 1.494.663. In 1985 was 1.500.000 beschikbaar terwijl voor 2.735.028 was aangevraagd. In 1986 was dat 1.500.000 tegenover 2.542.852,50. In 1987 was de situatie omgekeerd: 2.780.000 was te besteden terwijl voor 2.441.130 was aangevraagd. In totaal is in de periode 1984-1987 9.213.673 aangevraagd en 8.205.323 uitgekeerd.

Het Rijksmuseum Kröller Müller kreeg jaarlijks een bedrag van respectievelijk 500.000, 292.000, 196.575 en 252.130 uitgekeerd. Dit museum bekleedde een uitzonderingspositie in vergelijking met de anderen. Op grond van achterstanden in het aankoopbeleid en -budget is aan dit museum in de periode 1984-1987 jaarlijks een bedrag voor aankopen toegekend, dat naar eigen inzicht te besteden was en waarvoor achteraf verantwoording afgelegd diende te worden. Het museum was dus uitgesloten van de aanvraagprocedure. Met ingang van 1988/1989 heeft dit museum wel een aanvraag moeten indienen met dien verstande dat, met het oog op eerdergenoemde achterstanden, een extra bedrag voor aankopen aan het museum ter beschikking is gesteld.

Omdat de regeling in 1988 niet is toegepast, is voor de jaren 1988 en 1989 tesamen in totaal 4.750.000 beschikbaar gesteld en 500.000 extra voor aankopen op het terrein van vormgeving. Aangevraagd werd voor 4.944.475 inclusief 226.843 voor vormgeving.¹

Gebruikers

Tabel 1 Tijdelijke aankoopsubsidiereregeling
Totaal aantal musea: aanvragen en honoreringen
1984-1987²

1984	21	19
1985	31	29
1986	32	28
1987	32	30

Tabel 1 laat zien hoeveel musea in de loop van 1984-1987 aanvragen hebben ingediend en hoeveel musea een subsidie hebben ontvangen. In het eerste jaar zijn dat aanmerkelijk minder musea dan in de drie daaropvolgende jaren. Het aantal aanvragen dat wordt afgewezen is gering. In 1984, 1985 en 1987 zijn dat respectievelijk twee musea en in 1986 vier.

Tabel 2 Subsidiëaanvragen:
toekenningen en afwijzingen 1984-1987.

	1984	1985	1986	1987	totaal
Van Gogh Museum A'dam	-	-	-	-*	--
Joods Historisch Mus. Amsterdam	-	-*	-	-	--
Ned.Doe.Centrum Bouwkunst A'dam	-	-	-*	-	--
Ned. Theaterinstituut A'dam	-	-	-*	-	--
Stedelijk Museum Amsterdam	-	o	o	-	114.976
Van Reekummuseum Apeldoorn	x	o	o	x	291.335
Gemeentemuseum Arnhem	x	o	o	x	436.705
Prinsenhof Delft	x	o	o	x	202.210
Haags Gemeentemuseum	x	o	o	x	*518.101
Letterk. Museum Den Haag	-	-	-*	-	--
Museum de Wieger Deurne	x	o	-	x	130.100
Dordrechts Museum	x	o	o	x	283.180
Van Abbemuseum Eindhoven	x	-	-	x	183.000
Rijksmuseum Twenthe Enschede	x	o	x	x	294.902
Stedelijke Musea Gouda	x	o	x	x	191.220
Groninger Museum	x	o	o	o	555.129
Noord.Scheepvaartmuseum Gron.	-	-	-*	-	--
Frans Halsmuseum Haarlem	x	-	o	x	377.120
Teylers Museum Haarlem	-	-*	-	-	--
Gemeente Heerlen	-	o	o	x	200.188
Fries museum Leeuwarden	x	o	o	x	178.500
Kon. Kabinet voor Munten Leiden	-	-	x	x	6.065
De Lakenhal Leiden	x	o	o	x	278.220
Prentenkabinet Leiden	x	o	x	x	83.500
Bonnefantenmuseum Maastricht	x	o	o	x	225.610
Zeeuws Museum Middelburg	-	x	o	x	76.780
Commanderie St. Jan Nijmegen	-	o	x	x	213.000
Jan Cuneneentrum Oss	x	o	x	x	99.900
De Rietgors Papendrecht	-	o	o	x	239.000
Gemeentemuseum Roermond	-	x	o	x	145.925
Boymans-van Beuningen R'dam	x	o	o	x	263.037
Mus.v.Land- en Volk.kunde R'dam	-*	-	-	-	--
Museum Rijswijk	-	-	-	-*	--
Stedelijk Museum Schiedam	x	o	o	x	413.877
Museum den Tempel Sittard	-	x	x	x	86.500
Textielmuseum Tilburg	-	o	o	x	145.885
Museum Religieuze Kunst Uden	-	x	-	-*	**91.600
Centraal Museum Utrecht	x	o	o	x	346.030
Hedendaagse Kunst Utrecht	-	o	-	-	42.000
Museum van Bommel van Dam Venlo	-*	o	x	x	183.930
Museum H. Polak Zutphen	-	x	x	x	66.964
Rijksmuseum Kröller-Müller	-	-	-	-	1 240.705

-niet aangevraagd

-* aangevraagd en niet toegekend

x totaalbedrag wat aangevraagd is gekregen
ominder gekregen dan aangevraagde bedrag

*bij wijze van uitzondering extra nabetaling ontvangen

** ondanks negatief advies toch toegekend

Uit tabel 2 komt naar voren welke musea in welke jaren een aanvraag hebben ingediend en welke subsidieverzoeken afgewezen zijn of slechts ten dele gehonoreerd.

Ook is in deze tabel te lezen hoeveel geld in totaal aan de afzonderlijke musea is toegekend in de periode 1984-1987.

Eenenveertig verschillende musea hebben in de periode 1984-1987 een of meerdere keren een aanvraag ingediend. Daarenboven is aan Rijksmuseum Kröller-Müller jaarlijks een bedrag voor aankopen uitgekeerd. Negen van de eenenveertig musea hebben één keer een subsidie aangevraagd die door de adviescommissie niet is toegekend. Daarna hebben zij nooit meer een aanvraag ingediend. Vooral aanvragen van instellingen of musea die niet in eerste instantie het verzamelen van eigentijdse beeldende kunst tot doel hebben werden - om die reden - afgewezen. Bijvoorbeeld het Joods Historisch Museum te Amsterdam, het Rijksmuseum Vincent van Gogh te Amsterdam, het Teylersmuseum te Haarlem, het Nederlands Theaterinstituut te Amsterdam, het Nederlands Documentatiecentrum voor de Bouwkunst te Amsterdam en het Letterkundig Museum en Documentatiecentrum te Den Haag.

Van de tweeëndertig musea die overblijven heeft de helft alle vier de jaren aangevraagd en gekregen, soms het gehele bedrag, soms - vooral in 1985 en 1986 - een deel van dat bedrag. Onder deze musea bevinden zich zowel grote musea als middelgrote en kleinere: het Haags Gemeentemuseum, het Groninger Museum, het Bonnefantenmuseum, Museum Boymans-Van Beuningen, het Centraal Museum, het Gemeentemuseum Arnhem, het Van Reekummuseum, het Prinsenhof, het Dordts Museum, Rijksmuseum Twenthe, het Stedelijk Museum Gouda, het Fries Museum, de Lakenhal en het Prentenkabinet te Leiden, het Jan Cunencentrum te Oss en het Stedelijk Museum te Schiedam. De helft van de resterende zestien musea heeft het eerste jaar geen aankoopsubsidie aangevraagd, de andere jaren wel. Dit zijn vooral kleinere musea als de Stadsgalerij Heerlen, het Zeeuws Museum, de Commanderie van St. Jan, De Rietgors Papendrecht, het Gemeentemuseum Roermond, Museum Den Tempel Sittard, het Textielmuseum Tilburg en Museum Henriëtte Polak Zutphen.

Twee musea, het Van Abbemuseum te Eindhoven en het Stedelijk Museum te Amsterdam, hebben twee keer hun beurt voorbij laten gaan. Dat is het Frans Halsmuseum te Haarlem één keer gebeurd. Twee maal was de oorzaak het te laat indienen van een aanvraag. Waarom de andere keren niet is aangevraagd is onduidelijk.

Tenslotte is het curieus dat enkele musea die wel een aankoopbeleid hebben dat gericht is op hedendaagse kunst, zoals het Kruithuis of het Noord Brabants Museum te Den Bosch, het Coopmanshûs te Franeker, het Provinciaal museum Drenthe, het Prinsessehof te Leeuwarden, om maar enige voorbeelden te noemen, geen beroep doen op de regeling.

Tabel 3 TASR TOTAAL BEDRAGEN
1984-1987

	1984			1985		
	aangevraagd	toegekend	uitgegeven	aangevraagd	toegekend	uitgegeven
Stedelijk Museum Amsterdam	-	144.451	77.751			
Van Reekummuseum Apeldoorn	67.100	67.100		120.450	60.000	
Gemeentemuscum Arnhem	70.500	70.500		122.365	92.365	
Prinsenhof Delft	53.100	53.100		137.900	40.000	40.425
Haags Gemeentemuscum	143.850	143.850	144.100	217.516	117.516 **	
Museum De Wieger Deurne	86.100	86.100	82.000 *	47.000	29.000	
Dordrechts Museum	49.750	49.750	67.750	73.350	63.000	60.200
Van Abbemuseum Eindhoven	83.000	83.000	82.605	-		
Rijksmuseum Twenthe Enschede	108.500	108.500		71.400	55.650	
Stedelijke musea Gouda	58.300	58.300	57.290	88.900	73.900	
Groninger Museum	203.358	203.358	139.425	189.356	140.000	125.615
Frans Halsmuseum Haarlem	152.500	152.500 -				
Stadsgalerij Heerlen 160.000	80.000					
Fries Museum Leeuwarden	74.500	74.500		47.660	25.000	26.371
De Lakenhal Leiden	50.610	50.610		70.300	70.300	
Kon. Kabinet Munten Leiden - Prentenkabinet Leiden	30.000	30.000		40.000	10.000	
Bonnefantenmuseum Maastricht	30.000	30.000		114.650	12.550	
Zeeuws Museum Middelburg			40.000	40.000		
Comm. St. Jan Nijmegen	-		128.000	50.000		
Jan Cunencentrum Oss	22.200	22.200		24.700	7.800	
De Rietgors Papendrecht	-	-		98.500	73.500	71.000
Gemeentemuseum Roermond	-	21.725	21.725			
Boymans-Van Beuningen R'dam	10.807	10.807		100.000	60.000	
Stedelijk Museum Schiedam	100.487	100.487		223.455	80.000	
Museum Den Tempel Sittard			5.000	5.000		
Textielmuseum Tilburg	-		111.500	80.000		
Mus. Religieuze Kunst Uden	-		19.500	19.500		
Museum Hed. Kunst Utrecht	-		119.100	42.000	44.100	
Centraal Museum Utrecht	100.000	100.000	105.000 *	84.500	42.000	
Mus. Van Bommel van Dam Venlo		98.000	67.200			
Museum H. Polak Zutphen				15.750	15.750	15.000 *
subtotaal	1 494.663	1 494.663		2 735.028	1 551.507	
Rijksmuseum Kröller-Müller		500.000			292.000	
totaal	1 494.663	1 994.663		2 735.028	1 843.507	

* Het verschil zit waarschijnlijk in de BTW

** Dit museum heeft, bij wijze van hoge uitzondering, later een nabtaling ontvangen.

Tabel 3 TASR TOTAAL BEDRAGEN
1984-1987(vervolg)

	1986			1987		
	aangevraagd	toegekend	uitgegeven	aangevraagd	toegekend	uitgegeven
Stedelijk Museum Amsterdam	82.225	37.225 -				
Van Reekummuseum Apeldoorn	82.225	70.225		94.030	94.030	
Gemeentemuseum Arnhem	122.171	90.000	91.320	183.840	183.840	
Prinsenhof Delft	89.460	10.700		98.410	98.410	
Haags Gemeentemuseum	200.337	90.000	80.500	166.735	166.735	
Museum De Wieger Deurne	-	15.000	15.000			
Dordrechts Museum	86.450	68.450		101.980	101.980	
Van Abbemuseum Eindhoven			100.000	100.000		
Rijksmuseum Twenthe Enschede	46.800	46.800		83.952	83.952	
Stedelijke musea Gouda	22.540	22.540		36.570	36.570	
Groninger Museum	172.300	90.000	89.685	124.769	121.769	109.769
Frans Halsmuseum Haarlem	111.500	90.000	100.000	134.620	134.620	127.000 *
Stadsgalerij Heerlen	105.000	25.000		95.188	95.188	
Fries Museum Leeuwarden	291.897	50.000	45.197	29.000	29.000	28.434
De Lakenhal Leiden	116.392	90.000		67.310	67.310	
Kon. Kabinet Munten Leiden	2.515	2.515		3.550	3.550	
Prentenkabinet Leiden	23.500	23.500		20.000	20.000	
Bonnefantemuseum Maastricht	140.600	90.000	90.600	93.060	93.060	82.000
Zeeuws Museum Middelburg	40.000	15.000		21.780	21.780	
Comm. St. Jan Nijmegen	77.000	77.000		86.000	86.000	
Jan Cunencentrum Oss	36.300	36.300		33.600	33.600	
De Rietgors Papendrecht	116.750	50.000	51.750	115.500	115.500	
Gemeentemuseum Roermond	76.500	15.500		108.720	108.720	
Boymans-Van Beuningen R'dam	112.750	90.000		102.230	102.230	
Stedelijk Museum Schiedam	154.297	90.000		143.390	143.390	
Museum Den Tempel Sittard	23.500	23.500		58.310	58.000	49.800
Textielmuseum Tilburg	51.575	42.425		23.460	23.460	
Mus. Religieuze Kunst Uden - Museum Hed. Kunst Utrecht		73.100	72.100			
Centraal Museum Utrecht	103.320	90.000	92.915	114.030	114.030	
Mus. Van Bommel van Dam Venlo	28.750	28.750		87.980	87.980	83.000 *
Museum H. Polak Zutphen	26.198	26.198	24.950	25.016	25.016	
subtotaal	2 542.852	1 481.628		2 441.130	2 430.820	
Rijksmuseum Kröller-Müller		196.575			252.130	
totaal	2 542.852	1 678.203		2 441.130	2 688.950	

* Het verschil zit hoogstwaarschijnlijk in de BTW

** Dit museum heeft, bij wijze van hoge uitzondering, later een nabetaling ontvangen.

Tabel 3 laat de bedragen zien die per jaar door de musea zijn aangevraagd, gehonoreerd en uitgegeven. De rubriek 'uitgegeven' is voor meerdere uitleg vatbaar. Soms is het enige verschil met de toegekende bedragen de BTW. Soms geven de administraties van de musea minder of meer aankopen aan dan het totaalbedrag dat via de Tijdelijke regeling is toegekend.³

Indien op grond van Tabel 2 en 3 gekeken wordt of er een rangorde is in de totale hoeveelheid aankoopsubsidie die door de musea is ontvangen in de periode 1984-1987 ontstaat het volgende beeld.

Het Rijksmuseum Kröller-Müller staat bovenaan met ruim 1.200.000. De musea te Groningen en Den Haag volgen met bedragen boven de 500.000. De Stedelijke musea te Arnhem en Schiedam hebben tussen de 400.000-500.000 ontvangen. In de categorie 300.000-400.000 vinden we de musea in Utrecht en Haarlem. Vijf musea hebben tussen de 250.000-300.000 ontvangen en wel Rotterdam, Apeldoorn, Enschede, Dordrecht en de Lakenhal te Leiden. Tussen de 200.000-250.000 vinden we de musea te Maastricht, Delft, Nijmegen, Heerlen, Papendrecht. Tussen de 150.000-200.000 treffen we de musea te Eindhoven, Venlo, Gouda, Leewarden aan. De musea die tussen de 100.000-150.000 hebben besteed zijn die te Deurne en Roermond. Tenslotte hebben het Prentenkabinet te Leiden en de musea te Middelburg, Oss, Sittard en Zutphen minder dan 100.000 toegekend gekregen.

Over het algemeen vragen de grootste musea⁴ de hoogste bedragen aan. Zij ontvangen ook het meeste. Bij de grote musea scoren Eindhoven, Maastricht en Rotterdam - ten opzichte van de andere grote musea - relatief laag. De middelgrote musea, met uitzondering van Venlo dat er net onder zit, hebben allemaal meer dan 200.000 gekregen. Bij de kleine musea is Schiedam een uitschieter naar boven. Daarnaast zitten Gouda, Heerlen, Leiden en Papendrecht relatief hoog: net boven of onder 200.000.

De musea hebben gemiddeld in de periode 1984-1987 278.739 besteed. Als een onderverdeling wordt gemaakt naar grote, middelgrote en kleine musea maken verschuift het gemiddelde. De grote musea hebben dan gemiddeld 460.604 uitgekeerd gekregen. Indien het Rijksmuseum Kröller-Müller buiten deze telling wordt gehouden ligt het gemiddelde ongeveer 100.000 lager. De middelgrote musea hebben gemiddeld 244.763 ontvangen, terwijl aan de kleinere musea gemiddeld 168.513 is toegekend.

De relatie van de bedragen die in het kader van de aankoopsubsidie worden gependend tot de bedragen die via het eigen aankoopbudget worden uitgegeven is voor de onderscheiden musea zeer divers.⁵

De grote musea

Bij het Haags Gemeentemuseum, Museum Boymans-Van Beuningen te Rotterdam en het Centraal Museum te Utrecht is het eigen aankoopbudget aanmerkelijk hoger dan het bedrag dat in het kader van de Tijdelijke aankoopsubsidieregeling wordt besteed.

In Den Haag, met een eigen budget tussen de 350.000 en 500.000 per jaar, wordt jaarlijks zeker voor 100.000 aangekocht via de Tijdelijke regeling. Rotterdam, met een eigen budget van ruim 600.000, heeft in 1986 en 1987 rond de 100.000 besteed; daarvoor

aanmerkelijk minder. Utrecht, met een aankoopbudget van 350.000 á 400.000 in 1984 en 1985 en 200.000 á 250.000 in 1986 en 1987 spendeert jaarlijks met uitzondering van 1985 (42.000) ongeveer 100.000 aan TASR-aankopen. Het Groninger Museum heeft per jaar, met uitzondering van 1986, waarin bijna 90.000 wordt toegekend, ruim boven de 100.000 besteed. Het eigen budget per jaar is enkele tienduizenden guldens hoger. In het Bonnefantenmuseum in Maastricht is de Tijdelijke aankoopsubsidie in 1984 en 1985 beduidend minder dan het eigen budget, respectievelijk de helft en eennegende van dat budget. In 1986 en 1987 wordt via de regeling 80 á 90.000 per jaar uitgegeven. Het eigen budget, tot dan ongeveer 100.000 per jaar, stijgt eveneens, vooral door een aanmerkelijke bijdrage van de provincie.

Het Van Abbemuseum te Eindhoven heeft aan aankopen vanaf 1984 - inclusief de provinciale bijdrage - per jaar zo'n 450.000 te besteden. Het museum heeft twee keer gebruik gemaakt van de Tijdelijke regeling voor respectievelijk 83.000 en 100.000. Het Frans Halsmuseum te Haarlem heeft drie keer bijdragen uit de Tijdelijke regeling gekregen ter hoogte van anderhalf tot twee maal het eigen aankoopbudget (80.000 á 100.000 per jaar). Tenslotte het Gemeentemuseum te Arnhem. In 1984 en 1985 is de aankoopsubsidie in het kader van de Tijdelijke regeling de helft van het eigen budget; in de jaren daarna is de subsidie twee keer zo hoog als het eigen budget en zit zo rond de 200.000.

De grote musea besteden in grote lijnen de gelden die zij in het kader van de Tijdelijke regeling ter beschikking hebben aan kunstenaars die ze al in de collectie hebben. Het 'uitdiepen' van de collectie wordt dat genoemd. Tegelijkertijd worden ook nieuwe accenten gelegd. Dus wordt - nieuw werk - aangekocht van kunstenaars die al goed in de collectie vertegenwoordigd zijn. én worden aankopen gedaan van werk van vaak jonge kunstenaars dat een zekere - inhoudelijke, artistieke - aansluiting heeft op de collectie. Aansluiting is overigens een zeer rekbaar begrip waarmee men vele verschillende kanten uitkan én uitgaat. Sommige musea beperken zich tot het eerste en richten zich op relatief dure aankopen van werk van kunstenaars die al in de collectie vertegenwoordigd waren. Hier kan de prijsvorming op de internationale markt een beperkende rol spelen. Kunstenaars die (inter)nationale erkenning genieten, zijn relatief duurder dan minder gevestigde kunstenaars.

De kunstenaars waarvan aankopen 'in de diepte' worden gedaan, zijn vaak landelijk - soms internationaal - bekend. Het merendeel van de grote musea verzamelt wel een of meerdere kunstenaars uit het rijtje: Armando, Schoonhoven, Visser en Westerik. In Groningen, Den Haag, Rotterdam en Utrecht worden ze alle vier verzameld.

De jonge kunstenaars die gekocht worden hebben doorgaans reeds enige bekendheid. Daarnaast wordt een aantal 'die hards' gekocht; kunstenaars die al een tijd meedraaien en toch een zekere actualiteit hebben (weten te) behouden. Deze kunstenaars genieten eveneens naambekendheid. Uiteraard zijn er wel accentverschillen en specialisaties naar soorten kunst en stromingen. Ook komt het voor dat regionale of lokale accenten gelegd worden echter meestal in relatie tot een zekere landelijke faam.⁶

De middelgrote musea

Allereerst het Van Reekummuseum te Apeldoorn. Per jaar heeft dit museum in het kader van de Tijdelijke regeling circa 70.000 uitgegeven: ongeveer drie keer zo veel als het eigen budget. In het Prinsenhof Delft is de TASR-subsidie in 1984 ongeveer gelijk aan het eigen budget, in 1986 minder en in 1985 en 1987 respectievelijk het dubbele van het eigen budget en zes keer zo veel. In het Rijksmuseum Twenthe is het bedrag dat via de regeling wordt besteed telkenmale iets meer of iets minder dan het eigen budget. Datzelfde geldt ook voor Museum van Bommel van Dam te Venlo waar het TASR bedrag ongeveer parallel loopt met het eigen budget. Tenslotte het Dordts Museum: Het bedrag dat in het kader van de Tijdelijke regeling is besteed, is in 1984, 1985 en 1986 zo'n 15 á 20.000 meer dan het eigen budget. In 1987 overtreft deze geldstroom bijna drie keer de eigen middelen.

De besteding lijkt op die van de grote musea. Ook de middelgrote musea houden zich bezig met uitdieping van de collectie door - soms relatief dure - aankopen van landelijk bekende kunstenaars. Voor een deel zijn dat dezelfde kunstenaars - vier van deze musea kopen bijvoorbeeld Armando - die door de grote musea verzameld worden. Daarnaast worden jonge, relatief bekende, kunstenaars gekocht waarmee nieuwe accenten in de collectie worden gelegd. Accentverschillen zijn er op grond van de collectie, de specialisaties, de interesses en voorkeuren van de museumconservator en de regio.

De kleine musea

Onder deze noemer is een aantal zeer verschillende musea bij elkaar genomen. Criterium was daarbij het peil van het aankoopbudget voor moderne kunst. Enerzijds is dit een beperkt criterium waaraan een dergelijke diversiteit aan musea moeilijk op te hangen is. Anderzijds heeft deze indeling een zekere legitimiteit. Immers al deze musea hebben een aanvraag ingediend voor een Tijdelijke aankoopsubsidie.

Een aantal van deze musea was, voor de Tijdelijke regeling bestond, nauwelijks gericht op het aankopen van eigentijdse kunst, vooral ook omdat de financiële middelen niet voorhanden waren. Het is opmerkelijk dat een viertal van deze musea - in tegenstelling tot de andere kleine en alle middelgrote en grote musea - op het aankopen in een enigzins academische traditie gericht. Als zodanig vormen deze musea een tegenwicht tegen de nadruk op het nieuwe en vernieuwende. Binnen die traditie worden vooral de kunstenaars gekozen die landelijk bekend zijn en als zodanig aanzien genieten. Aankopen van werk van Verwey, Van Pallandt en Siepman van den Berg en dergelijke moeten in dit kader gezien worden.

Voor alle kleine musea geldt - zonder uitzondering - dat het TASR-budget het eigen budget - vaak vele malen - overtreft. Dat varieert van het dubbele tot dertig keer het eigen aankoopbudget. In een aantal gevallen is sprake van een daling van het eigen aankoopbudget sinds de komst van de Tijdelijke regeling.

Ook de kleine musea besteden een groot deel van het geld aan landelijk bekende kunstenaars. Daarnaast wordt ook regionaal aangekocht en worden op bescheiden wijze nieuwe accenten in de collectie gelegd. In het begin droegen de aanvragen van een aantal van deze musea een regionaal karakter. Mede onder invloed van de beoordeling van de aanvragen door de adviescommissie lijkt er in de loop der jaren meer de nadruk komen te liggen op nationaal bekende kunstenaars.

Het was de bedoeling dat de gelden die in het kader van de Tijdelijke aankoopsubsidieregeling beschikbaar zouden komen in ieder geval als aanvulling zouden dienen op het eigen aankoopbudget. De beschikbaarheid van de gelden zou niet mogen leiden tot bezuinigingen op het structurele aankoopbeleid van de musea. In alle geledingen; grote, middelgrote, kleine musea is - bij een aantal musea - sprake van een daling van de gelden die via het eigen budget aan eigentijdse kunst worden besteed. Soms zijn dat bezuinigingen. Een verschuiving van de middelen komt ook voor. Door het bestaan van de Tijdelijke regeling kunnen gelden die voorheen aan eigentijdse kunst werden besteed nu ten goede komen aan de acquisitie van oude(re) kunst of buitenlandse kunst. In de grote en middelgrote musea betreft het enkelingen waarbij sprake is van een dergelijke bezuiniging of 'reshuffling' van middelen. In de kleine musea is bij meer dan de helft sprake van een afname van de bedragen die via het eigen budget aan moderne kunst besteed worden. Een budget overigens dat over het algemeen al erg laag was: tussen 5.000 en 30.000 gulden. De Tijdelijke regeling heeft sommige kleine musea voor het eerst de mogelijkheid geboden om een daadwerkelijk aankoopbeleid op het gebied van eigentijdse kunst te voeren.

Aan het uitgangspunt dat de Tijdelijke regeling als aanvulling op het eigen budget zou moeten fungeren is nauwelijks vastgehouden. De adviescommissie is zeer coulant geweest met het hanteren van de voorwaarde dat de aanvragende musea over eigen gelden en een aankoopbeleid zouden moeten beschikken om voor een aankoopsubsidie in aanmerking te komen.

Hoewel telkenmale inzage werd gevraagd in het - kwantitatieve - aankoopbeleid van de musea waaruit zou moeten blijken dat de musea een uiterst minimaal budget hebben, is dat nooit daadwerkelijk aanleiding geweest voor het niet toekennen van een subsidie. Wel is er telkenmale op aangedrongen om deze gegevens in de beoordeling te betrekken. Ook is meerdere malen in de adviescommissie de intentie uitgesproken dat - indien noodzakelijk - de aankoopgegevens in financieel en beleidsmatig opzicht als bezuinigingsinstrument gehanteerd zou kunnen worden. In 1985 en 1986 is bij de beoordeling rekening gehouden met de aankoop situatie in de musea. Bij sommige aanvragen was die aanleiding om minder toe te kennen dan gevraagd was.

Musea zijn meestal gemeentelijke of particuliere instellingen die gefinancierd worden door een gemeentelijke en/of provinciale overheid. Formeel gezien hebben slechts twee musea die gebruik hebben gemaakt van de Tijdelijke aankoopsubsidieregeling rechtstreeks te maken met de rijksoverheid. Alleen het Rijksmuseum Twenthe en het Rijksmuseum Kröller-Müller vallen onder verantwoordelijkheid van de rijksoverheid.

De uitvoering van de regeling en de distributie van het geld, dat daarmee gemoeid is, zijn ondergebracht bij de Hoofdafdeling Beeldende Kunsten, Bouwkunst en Vormgeving van het Ministerie van WVC. Voor zover de rijksoverheid bemoeienis heeft met de musea is een andere afdeling verantwoordelijk, namelijk de Afdeling Cultuurbeheer.

De Afdeling Beeldende Kunsten, die voordien niets met musea, museumbeleid en aankoopbeleid van musea van doen had, krijgt vanaf 1984, door beleidsmatige herschikkingen een hoeveelheid geld beschikbaar voor aankopen door kunstmusea. Musea die gebruik (willen) maken van de aankoopsubsidieregeling moeten verantwoording afleggen over hetgeen zij met betrekking tot hun aankopen van plan zijn. Er ontstaat aldus een nieuwe, ongebruikelijke afhankelijkheidsrelatie van de musea - alleen voor wat hun aankoopbeleid betreft - ten opzichte het ministerie van WVC. Het instellen van de adviescommissie - bemand met soortgelijke deskundigheid als in de musea al voorhanden is - zou behalve als instrument voor de overheid om scheiding tussen artistieke beoordeling en beleidsmatige uitvoering van de regeling aan te brengen - ook kunnen werken als een neutralisering van deze afhankelijkheidsrelatie. Door de grote musea is dat in ieder geval niet zo opgevat.⁷

De Tijdelijke regeling wordt gefinancierd met gelden die via de gemeenten, tot 1984, door het Ministerie van Sociale Zaken aan de toepassing van de BKR werden besteed. De uitvoering van de regeling lag in handen van de gemeenten. Deze gelden worden nu via het Ministerie van WVC aan voor het grootste deel particuliere gemeentelijke instellingen - de musea - toegekend. De uitvoering van de regeling is in handen van het ministerie, artistiek-inhoudelijk terzijde gestaan door een adviescommissie: Gedecentraliseerde deskundigheid in de BKR-Commissies is omgezet in een gecentraliseerde adviesprocedure.

Met deze centralisatie krijgt de rijksoverheid, terzijde gestaan door de adviescommissie, meer dan voorheen, een inhoudelijke taak vooral toegespitst op kwaliteitsbewaking.

Misschien is het ook anders te zeggen. Op ambtelijk niveau ontwikkelt zich deskundigheid en specialisatie op het beleidsterrein die enigzins vergelijkbaar is met de expertise die in de (grote) musea is opgebouwd. De opvattingen over kwaliteit van ambtelijke beleidsmakers, de experts in de musea en de adviserende instanties komen min of meer overeen en staan op dit niveau niet meer ter discussie. Dit kwaliteitsbegrip wordt vooral door de grote musea getoonzet. Deze musea claimen het patent op de kwaliteitsdefinitie op een bepaald moment en vaak ook een dosis eigenzinnigheid daarin. Die claim is gebaseerd op

een zekere consensus ten aanzien van de grenzen en contouren van het begrip kwaliteit.⁸

In het beleid van de rijksoverheid fungeert deze, niet altijd expliciet geformuleerde consensus over kwaliteit, als leidraad. Dat geldt in ieder geval voor de Tijdelijke aankoopsubsidieregeling waarin de overheid aan de musea middelen beschikbaar stelt voor collectievorming van hoge kwaliteit. Maar op andere beleidsinstrumenten als de - aan het Fonds voor de Beeldende Kunst uitbestede - Individuele subsidies en marktverruimingssubsidies, waarin het kwaliteitsgehalte van de desbetreffende aanvragen op de voorgrond staat, is het eveneens van toepassing.

Voor de wat kleinere musea, die gebruik maken van de faciliteiten die de Tijdelijke regeling biedt, kan dit kwaliteitsuitgangspunt een probleem worden. Indien er nauwelijks een collectie is of men altijd regionaal gericht was liggen de kwaliteitsstandaarden vaak niet op hetzelfde niveau als bij de meer 'geprofessionaliseerde' grote musea. Vandaar ook dat de eigen deskundigheid wordt getoetst en afgemeten aan het oordeel van de adviescommissie.

Een ander punt is de onduidelijkheid over de bedoelingen en de voortgang van de regeling. Die is (was) er voor de gebruikers: de musea, maar ook voor de beleidsmakers. De regeling kent immers geen precedënten. Praktijkervaring moet opgebouwd worden om dit beleidsinstrument qua regelgeving doelmatig te ontwikkelen en te optimaliseren om zodoende een en ander een optimale vorm te laten krijgen.

Ook voor de aanvragende musea geldt dat de regeling, zeker in het begin, niet geheel duidelijk is. Men wil graag weten wat er van hun verwacht wordt; dit geldt met name voor de kleine(re) musea. Toch lijken beide partijen langzamerhand gewend te raken aan de regeling en de musea vooral aan de geldstroom. Het opheffen van de Tijdelijke aankoopsubsidieregeling zou in ieder geval aanmerkelijke consequenties hebben voor de museumaankopen van Nederlandse kunst.

De advisering, zoals die in de periode 1984-1987 heeft plaatsgehad, doet wat overdadig aan. Experts beoordelen, daartoe uitgenodigd door de rijksoverheid, het aankoopgedrag en de aankoopwensen van experts op hetzelfde terrein. Uit oogpunt van effectieve en efficiënte besteding van overheidsmiddelen is een zekere mate van artistiek toezicht op de overheidsbestedingen wenselijk en noodzakelijk. De Raad voor de Kunst houdt zich al jaren op deze wijze met jurering en oordeelsvorming bezig. De keuze van de adviserende instantie is daarom ook opmerkelijk. De Rijksdienst Beeldende Kunst in casu de Aankoopadviesgroep van de Rijksdienst, is in zekere zin een belangenpartij. De dienst heeft zelf jaarlijks een miljoen beschikbaar voor aankopen op hetzelfde terrein. Een soortgelijke merkwaardige situatie zou ontstaan indien aan bepaalde musea gevraagd zou worden om een oordeel te vellen over de aankopen van andere musea.

De wijze waarop de advisering in de praktijk vormgekregen heeft in het kader van de regeling is, in de periode 1984-1987, op zijn minst inconsequent. In eerste instantie wordt gekeken naar de kwaliteit van de aanvragen door de adviescommissie. Het komt

in de praktijk er op neer dat vooral dán inhoudelijke selectiecriteria worden ontwikkeld als er te veel aanvragen zijn en te weinig geld om die te honoreren. Indien het aantal aanvragen parallel loopt met de financiële mogelijkheden wordt eerder afgegaan op de deskundigheid van de aanvragende instantie. Enkele uitzonderingen daargelaten worden in die situatie alleen formele gronden opgevoerd voor het afwijzen van aanvragen. Vooral indien de middelen achterblijven bij de wensen worden criteria als kwaliteit, spreiding en het professionele gehalte van de aanvragen en dergelijke aangescherpt.

Aan het complementaire karakter van de regeling wordt onvoldoende recht gedaan. Hoewel er telkenmale de nadruk op wordt gelegd dat musea alleen in aanvulling op hun eigen aankoopbeleid gebruik dienen te maken van de regeling wordt deze voorwaarde in de praktijk nauwelijks gehanteerd. Gedeeltelijk is dat toe te schrijven aan 'het voordeel van de twijfel'. Dat wil zeggen dat een aantal musea dat zich voorheen niet zozeer profileerde op het terrein van eigentijdse kunst de kans wordt gegeven om een collectie van kwaliteit op te bouwen. Als men de regeling strikt neemt past deze tolerantie niet. In de praktijk valt deze 'souplesse' met betrekking tot de criteria te begrijpen.

Het is echter wel de vraag - gezien bovengenoemde ontwikkelingen - of het zin heeft om een dergelijke adviesprocedure te handhaven. Met ingang van 1988/1989 is de samenstelling en status van de adviescommissie veranderd. De Raad voor de Kunst is in de plaats gekomen voor de Aankoopadviesgroep van de Rijksdienst Beeldende Kunst. Of deze wisseling van de wacht consequenties zal hebben voor de advisering qua inhoud en qua procedure is vooralsnog onduidelijk. Het zou interessant zijn om de verschillen metterdaad te bezien.

3 Hoe denken de musea over de regeling?

Pragmatische principes

Vierentwintig van de in dit onderzoek opgenomen musea, die meerdere keren gebruik hebben gemaakt van de Tijdelijke aankoopsubsidieregeling in 1984-1987, hebben op ons verzoek hun opvattingen en ideeën over het functioneren van de regeling gegeven.

Over het algemeen wordt de regeling zeer positief beoordeeld door de Nederlandse musea. Vooral de kleine(re) musea zijn blij met de financiële mogelijkheden die de regeling biedt. Zij zien graag dat deze blijft bestaan en wordt voortgezet. Zonder deze gelden is het aankopen van kwalitatief goede en door relatief bekende kunstenaars vervaardigde kunstwerken niet of nauwelijks mogelijk.

Ook de grote musea zijn enthousiast over het geld dat zij via de Tijdelijke regeling ter beschikking krijgen. Zij hebben meer kritiek op de procedure en op de werkwijze van de subsidiegever. In extremo wordt gesproken over de regeling als machtsmiddel van de overheid om greep te krijgen op het aankoopbeleid van musea. Centralisme en bureaucratie zijn andere bezwaren.

De aanvankelijke ondoorzichtigheid van de gang van zaken bij het aanvragen en toekennen van gelden en de functie en samenstelling van de adviescommissie zijn eveneens kritiekpunten van de gebruikers. In de loop der jaren zijn de musea positiever over de Tijdelijke regeling gaan denken. De bedoelingen en beleidsvoornemens van de overheid zijn duidelijker geworden en men is gewend aan het nieuwe beleidsinstrument.

Advisering; noodzaak of noodzakelijk kwaad?

De meeste kleine(re) musea hebben geen enkele moeite met het feit dat aanvragen die zij indienen worden voorgelegd aan een adviescommissie. Men vindt het voor de hand liggend dat de overheid controle wil uitoefenen op haar subsidiegelden.

Dankbaarheid voor het geld dat zij voor aankopen krijgen toegewezen - waarmee vaak ongekende (aankoop)mogelijkheden ontstaan - kan een kritische houding flink afremmen. Men ondergaat dan ook nagenoeg kritikeloos de procedure. Er is onvrede over de onduidelijkheid over de samenstelling van de commissie. Hoewel de musea er vanuit gaan dat de commissie deskundig is, wil men graag weten wie er in de commissie zit en op welke gronden.

Adviezen van de commissie over de besteding van de gelden (ook indien een deel van de aanvragen wordt afgewezen) worden over het algemeen opgevolgd. Er is duidelijk sprake van acceptatie van het oordeel van externe deskundigen. Men meet daaraan soms zelfs de eigen deskundigheid af. Met een afwijzing van een aanvraag of een deel daarvan op grond van een bepaald criterium wordt in een volgende aanvraag rekening gehouden. De meeste musea willen aangevraagde, maar door de commissie niet gehonoreerde, kunstwerken in principe zelf aankopen. Meestal is dit om budgettaire redenen niet mogelijk. Soms wordt er dan naar andere middelen gezocht, zoals bijvoorbeeld een bijdrage van de

Vereniging Rembrandt, maar vaak wordt het desbetreffende werk dan niet gekocht omdat de financiële middelen er niet zijn.

De meeste grote musea² zijn over de adviescommissie een geheel andere opvatting toegedaan. In het algemeen vindt men het bestaan van een dergelijke adviescommissie 'schijnbaar nodig, maar overbodig'. Het museum wordt deskundig genoeg geacht om over de eigen aankopen te oordelen. Een museummedewerker vindt het zelfs 'onfatsoenlijk' dat een deskundig directeur door een commissie beoordeeld moet worden. Ook wordt gesproken van het niet serieus nemen van het kritisch vermogen van de musea en twijfel aan de deskundigheid van de musea door de overheid. De externe deskundigheid wordt dus helemaal niet op prijs gesteld. De musea willen vrij gelaten worden in hun aankopen en zij verfoeien controle in dat opzicht. Overigens remmen deze opinies het enthousiasme voor financiële ondersteuning die de regeling biedt niet echt af.

Procedure

De meeste kritische noties van de musea hebben betrekking op de aanvraagprocedure. Het slechts één maal per jaar kunnen aanvragen wordt als zeer bezwaarlijk beschouwd. Het is moeilijk om in januari al voor een heel jaar aankopen te (moeten) bepalen. Er wordt dan ook door vrijwel alle musea voorgesteld om twee maal per jaar aan te (kunnen) vragen of om de termijn tussen aanvraag en toekenning korter te maken. In de afgelopen periode is het voorgekomen dat kunstwerken voor lange tijd - soms bijna een jaar - bij een galerie of kunstenaar gereserveerd bleven. Dit kan een probleem voor galerie of kunstenaar zijn indien er andere kopers voor het desbetreffende werk zijn. Galeriers worden in dit opzicht overigens uiterst coöperatief genoemd. Soms wordt het probleem ondervangen door de kosten van een werk voor te schieten. Achteraf worden die aankopen dan met de regeling vereffend. Deze procedure kan alleen gevolgd worden indien er sprake is van een redelijk aankoopbudget. Alleen de grotere musea kunnen zich dat permitteren. Die musea kunnen gemakkelijker financiële risico's lopen omdat ze over ruimere middelen beschikken.

Alternatieven

Een aantal musea acht de Tijdelijke regeling adequater toegepast indien de overheid van te voren een bedrag voor aankopen beschikbaar stelt aan de musea. Er moet dan wel een sleutel gevonden worden om de gelden te verdelen. De taak van de adviescommissie zou dan vooral gelegen zijn in de verdeling van de gelden over de verschillende musea. Achteraf moet dan door de musea verantwoording worden afgelegd over de aankopen. Het is de vraag of de gelden die dan als lump sum beschikbaar zouden komen op dezelfde wijze en aan dezelfde kunstenaars besteed zouden worden. Een ander voorstel is het hanteren van een minimumbedrag per museum. Voor de musea kan dat bedrag als richtbedrag gelden hetgeen, afhankelijk van de situatie, overvraagd kan worden. Een bezwaar van enkele kleinere musea is dat het voorbereidende werk voor het indienen van een aanvraag veel tijd kost terwijl de

beschikbare tijd voor het aanvragen relatief kort is. Vaak zijn dit musea waar één conservator verantwoordelijk is voor vele taken, eenmansbedrijfjes, die ineens voor aanmerkelijke bedragen 'moeten' gaan aankopen.

Aansluiting op de collectie?

In hoeverre vormen de aankopen in het kader van de Tijdelijke regeling in inhoudelijk opzicht een daadwerkelijke aanvulling op het eigen aankoopbeleid van de musea? Het merendeel van de musea stelt dat de aankopen in het verlengde liggen van het eigen beleid in casu de opgebouwde collectie. Uitzonderingen vormen musea die tot dan toe geen actief aankoopbeleid voor moderne kunst hadden en de regeling gebruiken om - wel in aansluiting op de collectie - een eigentijds accent te leggen of een bepaald specialisme uit te bouwen. Vaak hebben deze musea een minimaal eigen budget voor aankopen.

De grote musea gebruiken de gelden om werk van nieuwe (jonge) kunstenaars aan te kopen dat in het verlengde van de collectie ligt. Ook worden - vaak tegelijkertijd en in het algemeen relatief dure - aankopen gedaan van werk van kunstenaars die al in de collectie zijn vertegenwoordigd en als een accent in de collectie worden beschouwd.

De grote musea zouden zonder deze geldstroom veel minder Nederlandse kunst kopen. 'Voor de Nederlandse kunst is de regeling een zegen' aldus een museumconservator.

De kleine(re) musea gebruiken de gelden vaak voor aankoop van werk van landelijk bekende kunstenaars, meestal in aansluiting op de collectie. Met de regeling wordt zo een 'nationale bedding' gecreëerd als kader voor een eigen, meer regionaalgerichte, collectie. Ook komt regelmatig voor dat een museum uit het eigen budget relatief goedkoop werk van een kunstenaar koopt en in het kader van de Tijdelijke aankoopsubsidieregeling duurder werk van dezelfde kunstenaar verwerft.

Met het oog op 1992

De TASR-gelden mogen door de musea alleen besteed worden aan Nederlandse kunst of kunst van reeds lang in Nederland gevestigde buitenlandse kunstenaars. De meeste kleinere musea hebben daar geen problemen mee omdat ze nationaal (en regionaal) gericht zijn. De opvattingen van de grote musea over die nationale beperking zijn tegenstrijdig. Enerzijds wordt er gesproken over de mogelijkheden die de regeling biedt als inhaalmanoeuvre voor Nederlands werk dat de moeite waard is en om een of andere reden via andere middelen niet gekocht kan worden. Als een ander voordeel wordt gezien dat kunstenaars die al in de collectie vertegenwoordigd zijn, op deze manier 'uitgediept' worden. Anderzijds wordt als probleem gesignaleerd dat er door de beperking van de regeling tot Nederlandse kunst - in de toekomst - een kwalitatief verzadigingspunt zou kunnen ontstaan. Daardoor kan een scheve verhouding groeien ten aanzien van het internationale kunstaanbod. Sommige grote musea voelen zich nu al 'gedwongen' tot het aankopen van 'Nederlandse waar'. Voor twee musea met internationale ambities is dat reden voor een pleidooi de regeling ook voor het aankopen van buitenlandse kunst van

toepassing te laten zijn. Door meer buitenlandse kunst te kopen, zo wordt gezegd, worden de Nederlandse musea internationaal gezien interessanter en kunnen wellicht meer publiek uit het buitenland trekken. Anderen zijn wat minder rigoureuus en geven de voorkeur aan uitwisselingsmogelijkheden met musea in het buitenland bijvoorbeeld via bilaterale overeenkomsten.

4 De Tijdelijke aankoopsubsidiereregeling II: de besteding

De doelstellingen: kwaliteit, spreiding, inkomensvorming

Het uitgangspunt van het beeldende kunstbeleid van het Ministerie van WVC is 'dat het beleid gericht dient te zijn op een evenwichtige verhouding tussen enerzijds het aanbod en anderzijds de spreiding en afname van kunst'¹

'Het beeldende kunstbeleid heeft daarnaast drie doelstellingen:

- De rijksoverheid wil vooral een goed en gevarieerd kunstaanbod veilig stellen. Het beeldende kunstbeleid is in de eerste plaats gericht op kwaliteit;
- Het Ministerie van WVC bevordert tevens een bloeiend kunstleven in algemene zin. Er moet continuïteit mogelijk zijn in de beroepsuitoefening van beeldende kunstenaars die een goed professioneel niveau bezitten. Daarom moet in de beleidsvoering ook rekening gehouden worden met de inkomensvorming van beeldende kunstenaars;
- Het maatschappelijk functioneren van de beeldende kunst is een essentieel cultuurpolitiek oogmerk. Daarom is het beleid nadrukkelijk gericht op spreiding en afname van de beeldende kunst.²

Deze drie doelstellingen komen expliciet in de doelstellingen van de Tijdelijke aankoopsubsidiereregeling naar voren. In combinatie vormen zij doorslaggevende factoren voor de beoordeling van de aanvragen. Zij worden door de adviescommissie als - nauwelijks nader gespecificeerde - criteria gebruikt om aanvragen van commentaar te voorzien en te beoordelen. Kwaliteit wordt als het belangrijkste element gezien. De beide andere doelstellingen worden aan het kwaliteitsbegrip gerelateerd en niet gehanteerd als afzonderlijke beoordelingsinstrumenten.

Kwaliteit is een moeilijk definieerbaar begrip, voor discussie vatbaar en aan verandering onderhevig. Kwaliteit is nooit volledig objectief te meten. Er zijn immers geen eenduidige standaarden of blijvende normen waaraan kwaliteit kan worden afgemeten. Pas achteraf, wanneer een zekere historische distantie is verkregen, is een definitiever oordeel mogelijk.

Museumfunctionarissen en andere smaakspecialisten³ lijken zich niet altijd bewust van die dosis onzekerheid. Zij claimen vaak het absolute oordeel over de kwaliteit die bepaalde kunstwerken bezitten en andere niet. W. Oosterbaan Martinius relateert die oordeelszekerheid door te stellen dat de smaakspecialisten 'bijdragen aan de voortdurende discussie over de vraag wat van waarde moet worden geacht'.⁴ Hoewel deze sociologische relativering van het begrip kwaliteit op zijn plaats is, kan, naar mijn idee, niet ontkend worden dat bij de oordeelsvorming over kwaliteit sprake is van een zekere intersubjectieve consensus. Deze intersubjectieve consensus van smaakspecialisten over hetgeen op een bepaald moment kwalitatief hoogwaardig wordt geacht, is gebaseerd op een uitgebreide kennis van beeldende kunst en het op de hoogte zijn met het aanbod aan beeldende kunst zowel in historisch opzicht als contemporain en ervaring in het kijken en vergelijken. Of zoals H. van Os dat noemt het beschikken over een 'beeldrepertoire' of 'beeldgeheugen' op basis waarvan vergelijking en associatie mogelijk is.⁵ Deze expertise

biedt houvast bij een kwaliteitsselectie op een bepaald moment. Met die expertise als uitgangspunt worden hier geen criteria of grenzen voor het kwaliteitsbegrip aangegeven. Wel wordt een relatief verband gelegd tussen kwaliteit en het in de musea voorhanden reservoir aan kennis en deskundigheid.

Uitgangspunt is dat kunstenaars die veel door musea - als een van de belangrijkste smaakcentra en dus plekken waar smaakspecialisten deskundigheid ontwikkelen en bestendigen - worden gekocht een zekere mate van kwaliteit toegeschreven krijgen. Immers 'musea vervullen (...) samen met het toonaangevende deel van de kunstmarkt een rol als graadmeter voor wat op een gegeven moment artistieke kwaliteit of topkunst genoemd wordt'.⁶

Het kwaliteitsbegrip wordt dus niet zozeer onderzocht op de criteria waaraan het, principieel en praktisch, moet voldoen. Veeleer wordt bezien welke kunstenaars, in de onderzochte periode, als kwalitatief hoogwaardig worden beschouwd door deskundigen in musea - en adviescommissie - uitgedrukt in aantallen aankopen. Daarmee ontstaat inzicht in de aankoophiërarchie van de musea.

Inkomensvorming is een andere doelstelling van de regeling, een doelstelling die, op grond van de verzamelde gegevens, relatief gemakkelijk te operationaliseren is. Daarvoor zijn tabellen geconstrueerd waarin kunstenaars worden gerangschikt naar prijscategorieën van 500 of minder tot 100.000 of meer. In deze tabellen wordt gevisualiseerd hoeveel kunstenaars voor hoeveel geld (in totaal) in de periode 1984-1987 via de Tijdelijke regeling aan de musea hebben verkocht. Zo ontstaat een beeld van het bestedingspatroon: een rangschikking van aantallen kunstenaars in relatie tot de hoeveelheid geld die zij via de regeling hebben ontvangen. Vervolgens wordt bezien hoe deze gegevens zich verhouden tot soortgelijke categorieën in het eigen aankoopbudget.

Het spreidingsbegrip wordt in de adviseringspraktijk van deze regeling op ambivalente wijze gehanteerd. Het begrip wordt in zijn geografische variant gebruikt: vergroting van de toegankelijkheid van kunst in geografisch opzicht met dien verstande dat kwalitatief hoogwaardig werk van (erkend) Nederlands talent wordt gespreid over musea in den lande. Met die laatste aanduiding wordt expliciet een relatie tussen kwaliteit en spreiding gelegd. Door deze koppeling kan dit criterium enerzijds gebruikt worden om bijvoorbeeld een té regionaal beleid van een museum af te straffen. Anderzijds kunnen door deze samenvoeging aanvragen afgewezen worden op grond van concentratie van werk van een kunstenaar op geografisch te dicht bij elkaar gelegen plekken. In de praktijk zijn beide varianten voorgekomen.

Om een indruk te krijgen of er daadwerkelijk sprake is van kwalitatieve spreiding van kunst(enaars)in geografisch opzicht is een indeling gemaakt in vijf regio's. Op grond van die indeling wordt bezien hoe in dit perspectief is aangekocht binnen de Tijdelijke aankoopsubsidiering.

De aankopen⁶

Tabel 4 geeft een totaalbeeld van de besteding van de gelden in het kader van de Tijdelijke Aankoopsubsidieregeling. In de tabel is de fluctuatie van de middelen in de loop van 1984-1987 te zien.

Tabel 4 Totaal aantal aankopen TASR 1984-1987⁷

jaren	geldbedrag toegekend	aantal kunstenaars
1984	1.994.663	110
1985	1.843.507	85
1986	1.678.203	138
1987	2.688.950	175

Daarnaast geeft de tabel inzage in het totaal aantal kunstenaars dat per jaar is aangekocht. De jaarcijfers wisselen nogal, evenals de bedragen die gemiddeld per kunstenaar per jaar zijn uitgegeven. In 1984 is dat 18.133, in 1985 21.688, in 1986 12.161 en in 1987 15.365. Het gemiddelde bedrag dat per kunstenaar is uitgegeven neemt in de loop der jaren iets af, terwijl het aantal kunstenaars dat jaarlijks wordt aangekocht toeneemt.

Het totaal aantal verschillende kunstenaars waarvan in de periode 1984-1987 een of meer werken is aangekocht, bedraagt 366. Tabel 5 laat zien hoeveel keren verschillende kunstenaars zijn aangekocht door een of meerdere musea.

Tabel 5 Totaal aantal verschillende kunstenaars dat 1,2,3,4,5 keer of meer is aangekocht door 1,2,3,4,5 verschillende musea in 1984-1987 in het kader van de TASR

aantal keren aangekocht	aantal verschillende musea				5*
	1	2	3	4	
5x*	-	-	7	5	7
4x	-	3	5	2	-
3x	2	13	16	-	-
2x	19	43	-	-	-
1x	244	-	-	-	-

* 5 betekent minimaal vijf, dus vijf of meer.

Uit de combinatie van tabel 5 en 6 blijkt dat van het totaal aantal aangekochte kunstenaars twee derde één keer is aangekocht door één museum. 17% van de kunstenaars is twee keer aangekocht. Bijna 70% van dit aantal is door twee verschillende musea

aangekocht, de rest twee keer door een museum. 8.4% van de kunstenaars is drie keer aangekocht; twee kunstenaars drie keer door één museum, de anderen door twee of drie musea.

Tabel 6 TASR 1984-1987
Totaalbeeld tabel 5 (absoluut en %)

	aantal	%
5 x aangekocht*	19	5
4 x aangekocht	10	3
3 x aangekocht	31	8.4
2 x aangekocht	62	17
1 x aangekocht	244	66.6
totaal	366	100%

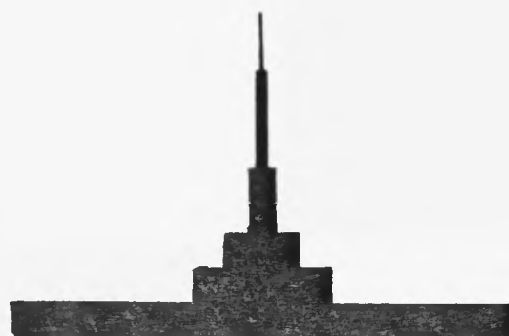
* 5 betekent minimaal vijf, dus vijf of meer

Als we nog hoger in deze kwantitatieve aankoopshierarchie kijken wordt deze tendens - naarmate kunstenaars meerdere keren worden aangekocht worden zij door meerdere musea aangekocht - nog sterker. Van de kunstenaars die vier keer zijn aangekocht (3% van het totaal) is 70% aangekocht door drie of vier verschillende musea. Tenslotte zijn de kunstenaars die vijf keer of meer zijn aangekocht (5% van het totaal) allemaal door drie of meer musea aangekocht. Deze laatste groep is nagenoeg dubbel zo groot als de groep die vier keer is aangekocht. Het merendeel van deze kunstenaars is zelfs door vier of vijf verschillende musea aangekocht. Deze relatief kleine top wordt dus het meest frequent aangekocht door meerdere musea.

Als we een verfijning in de gegevens aanbrenge in het bovenste echelon en deze grafisch weergeven ontstaat de volgende piramide.

Tabel 7 TASR 1984-1987
grafische weergave van tabel 6

10 x aangekocht*	0.27
9 x aangekocht	0.27
8 x aangekocht	0.55
7 x aangekocht	0.55
6 x aangekocht	0.82
5 x aangekocht	2.73
4 x aangekocht	2.73
3 x aangekocht	8.46
2 x aangekocht	16.93
1 x aangekocht	66.56

* 10 betekent hier minimaal tien, dus tien of meer

Een hoge top en een zeer brede basis. Op grond van deze gegevens zou men in navolging van Smithuijsen in zijn evaluatie van het Fonds voor de Scheppende Toonkunst⁸ kunnen stellen: hoe breder de basis van de piramide, hoe groter de kans dat meerdere

stromingen en stijlen aan bod komen en tegelijkertijd hoe hoger de piramide de lucht insteekt des te zekerder is de kans op (ontwikkeling van) kwaliteit.

Kwaliteitshiërarchie?

Welke kunstenaars worden het meest gekocht dat wil zeggen drie of meer keer aangekocht door minstens twee musea?

In tabel 8 worden deze kunstenaars opgesomd. De tabel geeft inzicht in het aantal keren dat de kunstenaars in de periode 1984-1987 zijn aangekocht en in het aantal afzonderlijke jaren waarin van die kunstenaars werk is verworven. Tenslotte is ook het aantal musea dat de desbetreffende kunstenaar heeft aangekocht opgenomen in de tabel. In deze lijst met namen valt het volgende op. Een kleine groep kunstenaars verkoopt erg vaak en aan veel musea - een gegeven dat ook al uit de kwantitatieve tabellen naar voren kwam.

In tabel 9 en 10 zijn de kunstenaars opgenomen die vijf keer of meer door musea of door vier of meer musea zijn aangekocht. De eerste vier namen scoren het hoogst in beide tabellen. Zij worden door minstens zes Nederlandse musea - grote en kleinere - in het kader van de Tijdelijke regeling aangekocht en hebben de hoogste score bij de aantallen aankopen.⁹ Behalve een aantal gevestigde kunstenaars als Armando, Schoonhoven, Westerik, Gudmundsson, v.d. Heyden, Freymuth, Struycken, Lucassen en Visser vinden we in deze tabellen ook iets jongere - bekende - kunstenaars als Daniëls, V.d. Assem, Smits en Schouten. Onder de overigen uit de 'top 60' bevinden zich over het algemeen kunstenaars met landelijke bekendheid; kunstenaars die zich in het gevestigde galeriecircuit¹⁰ bevinden of in ieder geval zodanige (directe) contacten met musea hebben dat ze in deze mate kunnen verkopen.

Om enkele voorbeelden te noemen: gevestigde kunstenaars die in een meer academische traditie werken als Verwey en Van Pallandt; relatief jonge kunstenaars die reeds enige nationale - soms internationale - bekendheid genieten als Dumas, Van Dijk, v.d. Broeck, Colton, Dieleman, Dirkx, Nolte, Roothaan, Schabracq, De Vaal, Visch en Villevoye; kunstenaars die een internationale reputatie hebben opgebouwd als Brouwn, Dibbets en Van Elk; Cobra en postcobra bijvoorbeeld Constant, Lataster, Molin; toegepaste kunst: Bakker, Laken en 'eenlingen' als Akkerman, Buisman, v.d. Ende, v.d. Kop, Kuypers, Roeland, Rogge, Verdijk en De Vries.

Tabel 11 geeft een andere differentiatie namelijk de kunstenaars die in één jaar twee of meer keren zijn aangekocht. We zien in deze tabel voor het merendeel dezelfde namen als in de vorige drie tabellen. Een paar kunstenaars met gevestigde reputaties is erbij gekomen. De overigen zijn in het algemeen relatief jonge kunstenaars die, evenals de groep met de hoge score in de hiërarchie, vaak via bekende galeries verkopen of relatief duurzame contacten hebben met de musea. Opmerkelijk is dat de grootste groep 'nieuwen' in het jaar 1987 is aangekocht. Het zou interessant zijn om te bezien of deze lijn zich in de periode 1988/1989 voortzet. Daarmee zou immers een zekere wending naar een breder aankoopbeleid gestalte krijgen.

Een relativering bij deze indeling is op zijn plaats. De hoogste 'top' verkoopt redelijk stabiel om reden van een zekere 'waardevastheid' en acceptatie van (bewezen) kwaliteit. Dit zijn kunstenaars die al enige tijd meedraaien en hun naam in de loop der tijd gevestigd hebben (mede door de aankopen van de musea). Bij de andere kunstenaars is de onzekerheid van de tijd, de bekendheid, de contacten en de kunstgeschiedenis relatief meer van belang. Aankoopbeleid is onderhevig aan tijdsinvloeden en trends. Bepaalde kunst kan op een bepaald moment actueel zijn en door een aantal musea tegelijkertijd gekocht worden. Een aantal jaren later kan die hausse voorbij zijn en de desbetreffende kunstenaar uit het gezichtsveld verdwijnen.

Met deze typering wordt een zekere verfijning gegeven aan de bovenste lagen die Bram Kempers in 'De macht van de markt' onderscheidt.¹¹ Kempers maakt een vijfdeling in prijs en prestige te weten een internationale elite, een nationale toplaag, een middensegment, een basis en een overgangsgebied tussen professionele en amateuristische kunstbeoefening. Hij constateert dat de markt voor beeldende kunst uit relatief gesloten segmenten bestaat en classificeert op deze wijze kunstenaars (circuits) in hun economische en artistieke omgeving. In zijn optiek is sprake van geringe mobiliteit tussen deze naar prijs en prestige onderscheiden circuits.

Wanneer deze systematiek wordt toegepast op de aankopen in het kader van de Tijdelijke aankoopsubsidiereregeling dan zou gesteld kunnen worden dat de kunstenaars die - het meest - worden gekocht vooral uit de twee bovenste lagen komen. Met dien verstande dat de nationale bovenlaag breder en dynamischer van aard is dan Kempers suggereert. Het lijkt werkelijkheidsgetrouwer om te spreken van een potentieel aan kunstenaars dat zich bevindt aan de grenzen van het middensegment en de nationale toplaag. Deze kunstenaars hebben in principe de mogelijkheid om door te dringen tot die nationale toplaag hetgeen echter door factoren als toeval, contacten, mode, tijd en dergelijke wel of niet lukt. In principe heeft de Tijdelijke aankoopsubsidiereregeling, naast de nadruk op de topgroep, een bijdrage geleverd aan de vergroting van dit potentieel. Door deze werking heeft de regeling echter tegelijkertijd een bijdrage geleverd aan het ontstaan en bestendiging van een door de overheid in stand gehouden marktsegment: een nieuwe BKR maar dan gericht op de ondersteuning van (een potentieel aan) topkunst?

Tabel 8 TASR 1984-1987: kunstenaars die drie keer of meer aangekocht zijn

kunstenaars	aantal keren aangekocht 1984-1987	aantal jaren aangekocht 1984-1987	aantal musca aangekocht 1984-1987
Abma, H.	3	3	2
Akkerman, B.	3	3	3
Armando	10	3	8
Assem, M.v.d.	5	2	4
Bakker, G.	4	4	3
Boogaard, B.	3	3	1
Boonstra, R.	3	2	3
Broeck, F.v.d.	4	3	2
Brouwn, S.	3	3	2
Buisman, S.	5	3	3
Claassen, J.	3	2	3
Colton, A.	3	2	3
Constant	4	3	4
Daniels, R.	6	2	4
Dibbets, J.	3	3	3
Dieleman, P.	4	3	3
Dijk, P.v.	3	2	3
Dirkx, P.	3	3	1
Dumas, M.	4	2	4
Elk, G.v.	4	2	3
Ende, J. v.d.	5	3	4
Freyruth, A.	7	4	5
Gcest, A.v.	3	2	2
Graevenitz, G.v.	3	1	2
Gudmundsson, S.	5	2	4
Haanstra, J.	3	3	2
Heiden, C.v.d.	3	2	2
Heyden, J.C.J.v.d.	6	4	4
Koningsbruggen, R.v.	4	3	3
Kop, D.v.d.	4	2	2
Kryzanowski, M.	3	2	3
Kuypers, T.	6	4	5
Laken, B.	3	3	2
Lataster, G.	3	3	2
Leeuwen, P.v.	3	2	3
Lucassen, R.	5	4	3
Molin, L.	3	2	3
Nolte, T.	3	2	3
Pallandt, C.v.	5	3	3
Pol, J.v.d.	4	4	2
Rajlich, T.	3	3	3
Roeland, J.	3	1	3
Rogge, C.	3	2	3
Roothaan, S.	3	2	2

Vervolg Tabel 8 TASR 1984-1987: kunstenaars die drie keer of meer aangekocht zijn

kunstenaars	aantal keren aangekocht 1984-1987	aantal jaren aangekocht 1984-1987	aantal musea aangekocht 1984-1987
Schabracq, A.	3	3	2
Schoonhoven, J	8	4	6
Schouten, L.	5	3	3
Schouten, M.	5	2	3
Smits, K.	5	3	3
Struycken, P.	7	4	3
Tajiri, S.	3	2	3
Vaal, E.de	3	3	2
Verdijk, G.	4	2	3
Verhoef, T.	5	3	5
Verwey, K.	3	3	3
Villevoye, R.	3	2	2
Visch, H.	3	3	3
Visser, C.	12	4	8
Vries, A. de	3	2	2
Westerik, C.	8	3	6

Tabel 9 TASR 1984-1987:
kunstenaars die vijf keer
of meer keer aangekocht

Tabel 10 TASR
1984-1987: kunstenaars
die door vier of meer
zijn. musea zijn aangekocht

Visser, C.	12
Armando	10
Schoonhoven, J.	8
Westerik, C.	8
Freymuth, A.	7
Struycken, P.	7
Daniëls, R.	6
Heyden, J.C.J. v.d.	6
Kuypers, T.	6
Assem, M.v.d.	5
Buisman, S.	5
Ende, J.v.d.	5
Gudmundsson, S.	5
Lucassen, R.	5
Pallandt, C. v.	5
Schouten, L.	5
Schouten, M.	5
Smits, K.	5
Verhoef, T.	5

Armando	8
Visser, C.	8
Schoonhoven, J	6
Westerik, C.	6
Freymuth, A.	5
Kuypers, T.	5
Verhoef, T.	5
Assem, M.v.d.	4
Daniëls, R.	4
Ende, J. v.d.	4
Gudmundsson, S.	4
Heyden, J.C.J. v.d.	4

Tabel 11 2,3,4,5x of meer keren in één jaar
aangekocht via TASR door de musea 1984-1987

	1984	1985	1986	1987
5x of meer				Armando
4x			Visser	Visser Westerik
3x	Armando Buisman v.d.Ende v.Graevenitz Schoonhoven Visser	Daniëls	Schoonhoven Schouten Westerik v.d.Kop	v.d.Assem Daniëls Dumas Gudmundsson Roeland Smits Struycken Verdijk
2x	Boezem v.Elk,G Freymuth Gubbels Kryzanowski Kuypers Lucassen Schouten,L. Tajiri d.Vries,	Armando Constant v.Elk,G Freymuth Gudmundsson Kuipers v.Pallandt	v.d. Assem Buchsbaum Claassen Colton Dieleman Fortuyn O'Brien v.d.Heiden,C v.d.Heyden,J.C.J. v. Leeuwen A Roothaan Struycken Verhoef	Boonstra Boosten v.d.Broeck v.Elk, M Freymuth v.Geest Hendriks v.d.Heyden,J.C.J. v.Koningsbruggen v.d.Kraan,H Kuypers v.Merendonk Molin Nolte v.d.Pavert Rogge Schoonhoven Schouten,M Spek Teeken Verhoef Verkerk Villevoye Vunderink v.d.Walter d. Wolf Zoetbrood

Inkomensvorming

Tabel 12 laat zien hoe het met de inkomensvorming van kunstenaars via de Tijdelijke aankoopsubsidieregeling is gesteld. De tabel geeft een totaalbeeld van aantallen kunstenaars die binnen een bepaalde prijscategorie werk hebben verkocht in de periode 1984-1987.

Tabel 12 TASR

Totaal aantal kunstenaars aangekocht in verschillende prijscategorieën 1984-1987

prijscategorieën	aantal kunstenaars	%	% van totaalbedrag
100.001 of meer	13	3.5	33.9
80.001 - 100.000	7	1.9	10.4
60.001 - 80.000	6	1.6	6.4
40.001 - 60.000	10	2.7	9.2
20.001 - 40.000	35	9.6	13.3
10.001 - 20.000	68	18.6	14.9
5.001 - 10.000	69	18.9	7.7
2.001 - 5.000	80	21.9	3.2
1.001 - 2.000	24	6.6	0.6
.501 - 1.000	21	5.7	0.3
.500 of minder	23	6.3	0.1
onbekend	10	2.7	.-
TOTAAL	366	100%	100%

Uit de eerste twee kolommen van de tabel blijkt dat het merendeel van de kunstenaars, ca. 60%, tussen de 2.000 en 20.000 heeft verdiend. Ruim een derde deel van die 60% zit in de laagste categorie 2.000 - 5.000 en iets minder dan een derde in de respectievelijke categorieën 5.001 - 10.000 en 10.001 - 20.000. Van de resterende 40% heeft de helft van de kunstenaars voor minder dan 2.000 en de andere helft voor meer dan 20.000 verkocht aan de musea. Bijna de helft van de laatstgenoemde groep heeft voor 20.000 - 40.000 verkocht. Opmerkelijk is de 'verdikking' aan de top: een kleine groep kunstenaars die voor meer dan 100.000 verkocht heeft. Qua aantal is deze groep kunstenaars gelijk aan de twee echelons daaronder (60.000 - 80.000 en 80.000 - 100.000)

Indien de derde kolom uit tabel 12 bij deze gegevens wordt betrokken, dan blijkt dat 3,5% van de totale groep kunstenaars voor eenderde, 33,9% van het totaal beschikbare geld is aangekocht. Deze relatief kleine groep kunstenaars heeft per kunstenaar meer dan 100.000 ontvangen en als geheel voor meer dan 2.500.000 verkocht aan de musea in het kader van de Tijdelijke regeling. 6.2% van de kunstenaars is per kunstenaar voor tussen de 40.000 en de 100.000 aangekocht en heeft daarmee 26% van het totaalbedrag ontvangen. Bijna 10% van de kunstenaars heeft over

de gehele periode meer dan 40.000 verdiend aan aankopen middels de Tijdelijke regeling. In totaal zijn dat zesendertig kunstenaars die voor meer dan vier miljoen (ca. 60% van het uitgegeven bedrag in 1984-1987) via de regeling verkocht hebben.

Spreiding

Een geografische indeling van musea doet weinig recht aan inhoudelijke verschillen. Als we de musea gaan opdelen naar regio of provincie ontstaat een merkwaardig beeld. Musea die verschillend van omvang zijn en uiteenlopende specialisaties, budgetten, doelstellingen, taken en functies hebben, worden ingedeeld op grond van vestigingsplaats.

De eerdergemaakte rangorde naar grote, middelgrote en kleine musea op basis van beschikbaar aankoopbudget is in dat opzicht adequater omdat bijvoorbeeld overeenkomsten en verschillen in het aankoopbeleid beter tot hun recht komen.

Toch zijn de musea hier ondergebracht in regio's om een beeld te geven van de besteding van de gelden via de Tijdelijke regeling per regio en om te bezien of er al dan niet sprake is van een bepaald bestedingspatroon.

Indien de verdeling van de musea die van de Tijdelijke regeling gebruik gemaakt hebben over de provincies bekeken wordt dan ontstaat het volgende beeld.¹³ In het Noorden (Flevoland, Friesland, Groningen, Drenthe en Overijssel) betreft dat drie kunstmusea (Groningen, Leeuwarden en Enschede). In de provincie Gelderland zijn dat vier kunstmusea (Otterlo, Apeldoorn, Arnhem en Zutphen). In de provincie Limburg gaat het om vijf musea (Maastricht, Heerlen, Sittard, Roermond, Venlo) en in Noord Brabant om drie musea (Eindhoven, Deurne, Oss). Zeeland heeft er een (Middelburg) en de randstad (Noord en Zuid Holland en Utrecht) spant de kroon met tien kunstmusea (Haarlem, Utrecht, Den Haag, Rotterdam, Leiden, Delft, Schiedam, Gouda, Dordrecht, Papendrecht).¹⁴

Deze musea zijn samengevoegd in vijf regio's:

A: het Noorden; B: Gelderland; C: de Randstad; D: Noord Brabant en Zeeland; E: Limburg. De randstad, met het grootste aantal musea, is als één cluster genomen om hem als geheel te kunnen vergelijken met de rest.

Op grond van die indeling is onderzocht hoe de aankopen in het kader van de Tijdelijke aankoopsubsidieregeling verdeeld zijn over die diverse regio's. Dit is op twee manieren gebeurd. Op de eerste plaats is gekeken hoe de aankopen van de in tabel 8 genoemde 'top' zijn uitgesmeerd over de regio's.

De eerdergenoemde relatie tussen het kwaliteitsbegrip en het spreidingsbegrip wordt zo tot uitdrukking gebracht. Tabel 13 vormt daar de weerslag van. Daarna is iets globaler - niet op naam maar alleen qua aantallen - bekeken hoe de verdeling over de regio's uitvalt voor de kunstenaars die slechts één keer zijn aangekocht (tweederde van het totaal). Tabel 14 is daarvan het resultaat.

Van de zestig 'topkunstenaars' zijn er eenenvijftig aangekocht door musea in de randstad. Gelderland staat nummer twee met vijfendertig kunstenaars. Daarna volgt het Noorden met vijfentwintig kunstenaars terwijl het Zuiden, Noord Brabant en Zeeland en Limburg, met respectievelijk zeven en veertien kunstenaars van de zestig, aanmerkelijk achterblijft. Uit deze gegevens blijkt dat de musea in Noord Brabant, Zeeland en Limburg relatief weinig uit de 'top' hebben aangekocht. Dit beeld wordt

bevestigd door de gegevens aan de andere kant van de piramide: van de 244 kunstenaars die één keer zijn aangekocht is ruim 40% aangekocht door musea in de randstad, 25.4% in Gelderland, 16.9% in het Noorden en slechts respectievelijk 5.7% en 8.2% in Noord Brabant en Zeeland en Limburg. Een verklaring voor deze 'achterstand of eigenzinnigheid?' is er niet. Wat in ieder geval meespeelt is dat in beide provincies slechts één groot museum aanvragen heeft ingediend. Datzelfde geldt echter voor Groningen. Een andere factor zou kunnen zijn dat een deel van deze musea relatief dure aankopen heeft gedaan van relatief weinig kunstenaars. Tenslotte zou de ongelijksoortigheid van de musea in de desbetreffende provincie en de specialisatie op een bepaald terrein een rol kunnen spelen.

Indien de gegevens vanuit de kunstenaars benaderd worden en nagegaan wordt welke kunstenaars in meerdere regio's zijn vertegenwoordigd, dan valt te constateren dat één kunstenaar in alle vijf de regio's goed vertegenwoordigd is en dat is Armando. Verhoef is vervolgens de enige die in vier regio's is aangekocht. Achttien kunstenaars zijn in drie regio's aangekocht en achtentwintig in twee regio's. Tenslotte zijn twaalf kunstenaars slechts in één regio aangekocht. Opmerkelijk is dat die regio voor acht van deze kunstenaars de randstad is.

Indien we - enigszins arbitrair - als uitgangspunt nemen dat er sprake is van geografische spreiding in relatie tot kwaliteit indien kunstenaars door musea in minimaal drie regio's worden aangekocht dan zou de spreidingsdoelstelling voor een derde deel gelukt zijn omdat een derde deel van de kunstenaars in drie regio's is aangekocht.

Tabel 13 TASR 1984-1987

Kunstenaars die drie keer of meer verkocht hebben via de
Tijdelijke Aankoopsubsidierегeling (TASR) verdeeld over regio's

	A Het Noorden	B Gelderland	C Randstad	D Noord-Brabant en Zeeland	E Limburg
Abma, H.	1		2x		
Akkerman, B.			3		
Armando	2	2x	4x	1	1
Assem, M. v.d.		2	3x		
Bakker, G.		2x	2		
Bogaard, B.	3*				
Boonstra, R.	1	1			1
Broeck, F. v.d.	3*		1		
Brouwn, S.		1	2x		
Buisman, S.		3*	2		
Claassen, J.	1		1	1	
Colton, A.			3		
Constant		1	2		1
Daniëls, R.	1		3x		2x
Dibbets, J.				2x	1
Dieleman, P.		2x	2		
Dijk, P. v.			3		
Dirkx, P.			3*		
Dumas, M.	2		1		1
Elk, v.	2x	1	1		
Ende, v.d.			5x		
Freymuth, A.	1	2x	4x		
Geest, A. v.			1	2x	
Graevenitz, G. v.	1	2x			
Gudmundsson, S.		2x	3x		
Haanstra, J.	3x				
Heiden, C. v.d.	2x		1		
Heyden, J.C.J. v.d.		1	5*		
Koningsbruggen, R. v.		1	4x		
Kop, D. v.d.			2	1	1
Kryzanowski, M.		1	1		1
Kuypers, T.	1	2x	3		
Laken, B.		1	2x		
Lataster, G.			2x		1
Leeuwen, P. v.	1	1	1		
Lucassen, R.	1	3*	1		
Molin, L.	1		1		1
Nolte, T.		1	2		
Pallandt, C. v.		2x	1	2x	
Pol, J. v.d.			4xx		

Vervolg Tabel 13

Kunstenaars die drie keer of meer verkocht hebben via de
Tijdelijke Aankoopsubsidieregeling (TASR) verdeeld over regio's

	A Het Noorden	B Gelderland	C Randstad	D Noord-Brabant en Zeeland	E Limburg
Rajlich, T.			3		
Roeland, J.	2		1		
Rogge, C.	1	1	1		
Roothaan, S.		3x			
Schabracq, A.		2x	1		
Schoonhoven, J.	1	4*	5xx		
Schouten, L.	1	3x			
Schouten, M.		1	2x		2x
Smits, K.			5*		
Struijcken, P.	4**	3x			
Tajiri, S.		1			2
Vaal, E. de		1	2x		
Verdijk, G.			4x		
Verhoef, T.	1	1	2		1
Verwey, K.			2	1	
Villevoye, R.			1		2
Visch, H.	1	1	2		
Visser, C.	4*	5xx	2		
Vries, A. de		2x	2		
Westerik, C.		5x	3x		

x en xx een of twee keer twee maal door hetzelfde museum aangekocht

* drie keer door hetzelfde museum aangekocht

** vier keer door hetzelfde museum aangekocht

Tabel 14 TASR 1984-1987

Aantallen kunstenaars 1 keer aangekocht via de
Tijdelijke Aankoopsubsidieregeling (TASR)
verdeeld over vijf regio's

A (Het Noorden)	40
B (Gelderland)	62
C (Randstad)	108
D (Noord-Brabant en Zeeland)	14
E (Limburg)	20

5 Een vergelijking

Geldstromen

Van 1979-1987 is door de onderzochte musea circa 16.000.000 uitgegeven aan aankopen op het gebied van hedendaagse kunst.¹ De helft van dat bedrag, acht miljoen gulden, is in het kader van de Tijdelijke aankoopsubsidieregeling in de periode 1984-1987 uitgegeven. Dat betekent dat de Tijdelijke regeling een enorme financiële impuls voor het aankopen van kunst door de musea heeft betekend. Immers in vier jaar is net zoveel uitgegeven via de Tijdelijke regeling als van 1979-1987 via het eigen budget. Hoe zit het nu met de acht miljoen die via het eigen budget is uitgegeven? Uit welke verschillende geldstromen bestaat dat budget en hoe zijn die gelden besteed?²

Naast het structurele budget dat musea ter beschikking hebben voor aankopen, dat voor de in dit onderzoek onderzochte musea varieert van 5.000 tot 600.000 per jaar, zijn er andere financiële bronnen. Op de eerste plaats wordt, vooral bij dure aankopen, met name door de grotere musea, een beroep gedaan op de Vereniging Rembrandt. Meestal betreft dit relatief grote bedragen voor relatief dure kunst; buitenlandse kunst of gerenommeerde oude(re) kunst. De geldstroom die via de Vereniging Rembrandt wordt besteed, betreft minstens één maar vaak meerdere miljoenen gulden per jaar.

Diverse musea kennen voorts Vriendenverenigingen, stichtingen of fondsen, al dan niet direct gelieerd aan de musea, die middelen beschikbaar stellen voor aankopen. De gelden die zo beschikbaar komen, kunnen naar eigen inzicht of gebonden aan bepaalde voorwaarden besteed worden.

Bijvoorbeeld: het Groninger Museum kent de Stichting Groninger Kunstbezit die aankoopgelden ter beschikking. Daarnaast kent het museum een afzonderlijk budget voor 'Groninger aankopen'. Uit de laatste geldstroom worden vooral Groninger kunstenaars aangekocht zowel oud als eigentijds werk. Het Zeeuws Museum te Middelburg beschikt over de Louis Heymansstichting, bestemd voor aankopen uit de regio. Museum Boymans-Van Beuningen heeft het Fonds van Rede, vooral bestemd voor het aankopen van grafiek. Het Frans Halsmuseum kent het Gemeentefonds voor gemeenteaankopen, waaruit kunstenaars uit de regio worden aangekocht. Het Dordts museum tenslotte heeft een Vriendenvereniging die gelden beschikbaar stelt voor aankopen. Meestal worden door deze fondsen of instellingen relatief kleine bedragen, in orde van grootte van enkele tienduizenden gulden, beschikbaar gesteld.

Tenslotte hebben enkele musea - vanaf 1984 - uit de Tijdelijke Bijdrageregeling Provinciale Bevordering Beeldende Kunst geldsommen ter beschikking gekregen om aankopen te doen.³ Soms betreft dit aanmerkelijke bedragen. De musea te Maastricht, Eindhoven en Venlo hebben in dit kader een of enkele tonnen per jaar te besteden. Meestal komen enige tienduizenden gulden vrij voor aankopen via deze bijdrageregeling. De musea te Apeldoorn, Arnhem, Groningen, Haarlem, Zutphen hebben over bedragen in die orde van grootte kunnen beschikken. Museum Boymans-van Beuningen

heeft van de gemeente Rotterdam via deze geldstroom⁴ een bedrag gekregen voor de opbouw van een stadscollectie.

Aankopen van buitenlandse kunst

Van de grote musea kopen het Haags Gemeentemuseum, het Van Abbemuseum, het Groninger Museum, het Bonnefantenmuseum en Museum Boymans-van Beuningen 'structureel' buitenlandse kunst. Dat wil zeggen dat een aanmerkelijk deel van het budget hieraan wordt besteed. Het Van Abbemuseum en Boymans-van Beuningen geven het meeste geld in dit kader uit. In de periode 1979-1987 was dit respectievelijk ongeveer 200.000 a 300.000 per jaar en tussen de 300.000 en 800.000 per jaar. Den Haag en Groningen besteden respectievelijk 100.000 à 200.000 per jaar - met enige magere jaren als uitzondering - en ca. 100.000 per jaar - met als vette uitzondering 1987 waarin 400.000 werd uitgegeven - aan buitenlandse kunst. Het Bonnefantenmuseum koopt sinds het aantreden van de nieuwe directeur voor relatief grote bedragen aan buitenlandse kunst. In 1987 was dat meer dan 700.000, de andere jaren aanmerkelijk minder.

Arnhem koopt tot 1986, uitgezonderd het jaar 1979, nauwelijks buitenlandse kunst. In 1986 daarentegen is 40.000 uitgegeven aan buitenlandse kunst en in 1987 circa vier keer zo veel. Het Centraal Museum te Utrecht⁵ en het Frans Halsmuseum te Haarlem en een aantal middelgrotere en kleine musea (Dordrecht, Gouda, Papendrecht, Heerlen) kopen incidenteel of voor zeer luttele bedragen buitenlandse kunst.

Hoe verhouden zich die uitgaven aan buitenlandse kunst tot de bedragen die aan Nederlandse kunst worden besteed?

Bij het Van Abbemuseum wordt het merendeel van het budget aan buitenlandse aankopen uitgegeven. Nederlandse kunstenaars worden nagenoeg alleen aangekocht uit de Tijdelijke

aankoopsubsidiereregeling en uit de Provinciale bijdrageregeling.

In Den Haag schommelt de besteding van het budget nogal - zowel wat de Nederlandse als de buitenlandse kunst betreft. Het ene jaar wordt er meer aan buitenlandse kunstenaars, het andere jaar meer aan Nederlandse kunstenaars uitgegeven. Een structuur is daarin niet te ontdekken. De uitgaven van Museum Boymans-van Beuningen vertonen eveneens een divers beeld. Het budget dat wordt besteed aan buitenlandse kunst laat pieken en dalen zien, maar is, over de gehele periode genomen, redelijk stabiel. De Nederlandse aankopen via het eigen budget dalen licht.

Bij het Groninger Museum wordt via de Stichting Groninger Kunstbezit meer buitenlandse kunst aangekocht parallel aan de gebruikmaking van de Tijdelijke aankoopsubsidiereregeling voor de verwerving van Nederlandse kunst. Los daarvan staan de Groninger aankopen die in 1986 en 1987 aanmerkelijk stijgen in vergelijking met de jaren daarvoor.

Het Bonnefantenmuseum wil een basiscollectie aanleggen, met als kern een aantal - dure - belangrijke buitenlandse kunstenaars. Die collectie dient als referentiekader voor de aankopen van Nederlandse kunstenaars. Het grootste deel van het aankoopbudget wordt aan de basiscollectie besteed, de Tijdelijke aankoopsubsidiereregeling aan de Nederlandse aanvulling daarop.

De allergrootste musea kopen - vooral ook op grond van hun collectiebeleid in de afgelopen decennia - buitenlandse kunst, kunst die over het algemeen, met uitzondering - en door de aard⁶ - van de kunst die Groningen verzamelt, relatief duur is. Deze kunst is onderhevig is aan de mechanismen van de internationale kunstmarkt en staat onder invloed van de prijsopdrijving waardoor die markt op dit moment gekenmerkt wordt.

Deze musea kunnen - door hun begrensde eigen budget - niet veel kopen van deze - mede door hun toedoen - 'waardevast' geworden kunstenaars. Het is daarom dat ambitieuze museumdirecteuren klagen over te krappe budgetten waardoor ze hun aankoopplannen niet of met de allergrootste moeite kunnen verwezenlijken.⁷

De Nederlandse kunst die door deze musea aangekocht wordt is - met uitzondering van de eerder gememoreerde 'top' - vaak aangewezen op de andere budgetten.

De verhouding van de Tijdelijke aankoopsubsidierегeling tot het eigen aankoopbudget van de musea

Prijzen

De tabellen 15A/B/C geven inzicht in de prijzen die in het afgelopen decennium door Nederlandse musea zijn betaald voor kunst. Zij laten zien welke prijscategorieën het meest frequent voorkomen. Let wel: dit zijn totaalbedragen waarvoor werk van kunstenaars is aangekocht, de cijfers zeggen niets over aantallen kunstwerken.

Tabel 15A geeft aan welke prijzen voor aankopen in het kader van de Tijdelijke regeling in de periode 1984-1987 zijn betaald, de tabellen 15B en C geven de prijzen voor kunst die uit het eigen budget aan kunstenaars zijn betaald verdeeld over twee perioden. Respectievelijk zijn dat 1979-1983, de tijd waarin de Tijdelijke aankoopsubsidierегeling nog niet bestond en 1984-1987; ten tijde van de Tijdelijke regeling.

In Tabel 15A zien we dat de meeste kunstenaars worden aangekocht voor prijzen die liggen tussen de 2.000 en de 20.000. In de tijd gezien, van 1984 tot en met 1987, groeit het aantal kunstenaars dat wordt aangekocht in deze categorieën aanmerkelijk. Wanneer we naar de categorie 20.000-40.000 kijken dan zien we een aanzienlijke daling. In de categorie boven de 40.000 zijn slechts een paar kunstenaars te vinden.

Een soortgelijk beeld geeft de besteding van het eigen budget in de periode 1979-1983 zoals naar voren komt uit tabel 15B. Vooral de prijscategorieën boven de 20.000 komen overeen met tabel 15A met dien verstande dat er - absoluut gezien - minder aankopen zijn gedaan met het eigen budget. Beneden de 20.000 wijkt het beeld af. Via het eigen budget worden veel meer kunstenaars aangekocht in de prijscategorieën beneden de 5.000 dan in de drie categorieën daarboven. In de loop der jaren stijgt het aantal kunstenaars in al deze categorieën.

Slechts een kleine groep kunstenaars verdient in deze periode meer dan 40.000 aan de musea.

In tabel 15C, die een overzicht geeft van de besteding van het eigen budget in de periode 1984-1987, zijn er evenmin veel aankopen boven de 40.000. De aankopen in de categorie 20.000-40.000 nemen af ten opzichte van de jaren 1979-1983.

Datzelfde geldt voor de categorie daaronder: 10.000-20.000.

Verreweg de meeste prijzen die aan kunstenaars voor hun werk betaald worden liggen beneden de 5.000. In 1979-1983 was dat ook al het geval.

In absolute aantallen is sprake van een stijging van het aantal kunstenaars waarvan werk is aangekocht.

Als deze drie tabellen vergeleken worden, valt op dat via het eigen budget over de gehele periode genomen (1979-1987) veel meer goedkope aankopen worden gedaan dan via de Tijdelijke aankoopsubsidierегeling (1984-1987).

Over de gehele linie - zowel via het eigen budget als via de Tijdelijke regeling - worden relatief weinig kunstenaars voor een

hoog bedrag aangekocht. Via de Tijdelijke aankoopsubsidieregeling is meer dan via het eigen budget aangekocht in de hogere prijskategoriën.

Indien de gemiddelde bedragen die kunstenaars hebben ontvangen worden afgezet tegen het totaal dan liggen die gemiddelden in de Tijdelijke regeling hoger dan in het eigen budget. Het prijsniveau ligt in de Tijdelijke regeling dus hoger dan in het eigen budget. Over het algemeen worden met het eigen budget - voor zover het de aanschaf van Nederlandse kunst betreft - van meer kunstenaars goedkopere aankopen gedaan. Indien oudere of buitenlandse kunst - immers over het algemeen relatief duur - in dit prijsplaatje opgenomen zou worden, dan zou het beeld er aanmerkelijk anders uitzien.

Over de oorzaken van deze verschillen in prijsniveau zijn slechts gissingen mogelijk. Een rol zou kunnen spelen dat via het eigen budget relatief meer goedkope technieken worden aangekocht - grafiek, tekeningen of toegepaste kunst bijvoorbeeld. Het risico dat met acquisities in die prijsklasse gelopen wordt is relatief klein. Op deze wijze kunnen meer kunstenaars 'uitgeprobeerd' worden: de investering is relatief gering en eventuele missers worden daarom niet echt als rampzalig ervaren.

Tabel 15A

Prijscategorieën TASR 1984-1987: Aankopen per jaar in een bepaalde prijscategorie
 prijs = prijs in guldens per aankoop per museum per jaar

	1984			1985			1986			1987		
	1x	2x	3x	1x	2x	3x	1x	2x	3x	1x	2x	3x
100.000 of meer	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
80.001-100.000	1	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-
60.001-80.000	-	-	-	2	-	-	1	-	-	2	-	-
40.001-60.000	3	-	-	1	-	-	2	-	-	5	1	-
20.001-40.000	10	-	-	9	1	1	11	-	-	12	-	1
10.001-20.000	23	-	1	12	1	-	23	3	-	32	7	-
5.001-10.000	31	2	-	18	-	-	31	-	-	40	7	-
2.001-5.000	17	-	-	25	1	-	41	2	-	51	6	-
1.001-2.000	3	-	-	9	-	-	19	-	-	16	-	-
501-1.000	5	-	-	8	-	-	8	-	-	11	-	-
500 of minder	10	-	-	2	-	-	12	-	-	9	-	-
Onbekend	15	3	-	-	-	-	4	-	-	7	-	-

Uitgangspunt in deze tabel zijn de prijscategorieën.

Indien een kunstenaar één keer is gekocht, door één museum, in één jaar dan is de eerste rij (1x) ingevuld.

Als een kunstenaar twee keer is gekocht door hetzelfde museum in één jaar dan worden de bedragen opgeteld en in één prijscategorie ondergebracht. Als kunstenaars in hetzelfde jaar door meer musea zijn aangekocht dan is het verschil tussen de prijscategorieën doorslaggevend. Indien de bedragen erg uiteenlopen, zijn ze afzonderlijk opgenomen in verschillende categorieën. Indien ze in dezelfde prijscategorie vallen, zijn ze in de categorie 2x of 3x etc. opgenomen.

Tabel 15B

Prijscategorieën eigen aankoopbudget: Aankopen per jaar in een bepaalde prijscategorie 1979-1983
 prijs = prijs in guldens per aankoop per museum per jaar

	1979		1980		1981			1982		1983		
	1x	2x	1x	2x	1x	2x	3x	1x	2x	1x	2x	3x
100.000 of meer	-	-	1	-	-	-	-	1	1	-	-	-
80.001-100.000	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-
60.001-80.000	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
40.001-60.000	1	-	2	-	1	-	-	-	-	1	-	-
20.001-40.000	3	1	6	-	3	-	-	8	-	1	-	1
10.001-20.000	12	-	8	-	19	2	1	8	2	11	2	-
5.001-10.000	14	-	27	-	21	2	-	22	1	30	-	-
2.001-5.000	20	-	31	-	35	3	-	53	1	37	-	-
1.001-2.000	16	3	20	-	37	-	-	18	-	16	2	-
501-1.000	14	1	22	-	21	-	-	29	-	9	-	-
500 of minder	57	-	50	-	74	3	-	36	1	68	-	-
Onbekend	12	-	11	-	15	-	-	21	1	21	1	-

Uitgangspunt in deze tabel zijn de prijscategorieën.

Indien een kunstenaar één keer is gekocht, door één museum, in één jaar dan is de eerste rij (1x) ingevuld.

Als een kunstenaar twee keer is gekocht door hetzelfde museum in één jaar dan worden de bedragen opgeteld en en in één prijscategorie ondergebracht. Als kunstenaars in hetzelfde jaar door meer musea zijn aangekocht dan is het verschil tussen de prijscategorieën doorslaggevend. Indien de bedragen erg uiteenlopen, zijn ze afzonderlijk opgenomen in verschillende categorieën. Indien ze in dezelfde prijscategorie vallen, zijn ze in de categorie 2x of 3x etc. opgenomen.

Tabel 15C

Prijscategorieën eigen aankoopbudget: Aankopen per jaar in een bepaalde prijscategorie 1984-1987
 prijs = prijs in guldens per aankoop per museum per jaar

	1984			1985			1986			1987		
	1x	2x	3x	1x	2x	3x	1x	2x	3x	1x	2x	3x
100.000 of meer	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
80.001-100.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
60.001-80.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-
40.001-60.000	2	-	-	1	-	-	2	-	-	4	-	-
20.001-40.000	14	2	-	16	1	-	9	-	-	5	-	-
10.001-20.000	20	-	-	13	-	-	18	-	-	13	-	-
5.001-10.000	37	1	-	25	1	-	22	3	-	27	-	-
2.001-5.000	38	-	-	44	-	-	35	3	-	35	3	-
1.001-2.000	22	-	-	30	1	1	35	1	-	35	-	-
501-1.000	16	-	-	22	1	-	35	-	-	32	-	-
500 of minder	46	-	-	37	2	-	56	3	1	44	-	-
onbekend	45	-	-	12	-	-	15	-	-	33	-	-

Uitgangspunt in deze tabel zijn de prijscategorieën.

Indien een kunstenaar één keer is gekocht, door één museum, in één jaar dan is de eerste rij (1x) ingevuld.

Als een kunstenaar twee keer is gekocht door hetzelfde museum in één jaar dan worden de bedragen opgeteld en in één prijscategorie ondergebracht. Als kunstenaars in hetzelfde jaar door meer musea zijn aangekocht dan is het verschil tussen de prijscategorieën doorslaggevend. Indien de bedragen erg uiteenlopen, zijn ze afzonderlijk opgenomen in verschillende categorieën. Indien ze in dezelfde prijscategorie vallen, zijn ze in de categorie 2x of 3x etc. opgenomen.

Inkomensvorming

De tabellen 15A/B/C gaven inzicht in de prijzen die aan kunstenaars in bepaalde prijscategorieën voor hun werk betaald werden en de globale ontwikkelingen daarin. Uit deze tabel bleek eveneens dat de aankopen via het eigen budget voor het grootste deel in de prijsklasse beneden de 5.000 lagen. De gegevens uit tabel 16, die aangeeft hoeveel kunstenaars in totaal in een bepaalde prijscategorie zijn aangekocht respectievelijk via de Tijdelijke aankoopsubsidieregeling in 1984-1987, via het eigen budget in de zelfde tijdsspanne, en via het eigen budget in de periode 1979-1983, bevestigen die ontwikkeling.

Tabel 16⁸
Vergelijking TASR-eigen aankoopbudget

Inkomensvorming kunstenaars in gulden	TASR 1984-1987		EAB 1984-1987		EAB 1979-1983	
	abs	%	abs	%	abs	%
100.001 of meer	13	3.5	5	0.9	9	1.5
80.001 - 100.000	7	1.1	4	0.7	1	0.2
60.001 - 80.000	6	1.6	5	0.9	3	0.5
40.001 - 60.000	10	2.7	7	1.2	4	0.6
20.001 - 40.000	35	9.6	36	6.1	21	3.4
10.001 - 20.000	68	18.6	45	7.6	53	8.7
5.001 - 10.000	69	18.9	90	15.3	82	13.4
2.001 - 5.000	80	21.9	92	15.6	109	17.8
1.001 - 2.000	24	6.6	71	12.0	61	10.0
.501 - 1.000	21	5.7	62	10.5	53	8.7
.500 of minder	23	6.3	172	29.2	215	35.2
onbekend	10	2.7	?		?	

Via het eigen budget is, zoals blijkt uit de tabel, meer dan twee derde van de kunstenaars (1979-1983: 71.6% en 1984-1987: 66.4%) voor minder dan 5.000 aangekocht. Via de Tijdelijke regeling is dat veel minder namelijk 43.1%; verreweg de meeste kunstenaars worden in de categorie tussen 2.000-20.000 aangekocht.

Deze nadruk op goedkopere aankopen via het eigen budget maken dat de aantallen kunstenaars die aangekocht worden aanmerkelijk hoger liggen. In de periode 1984-1987 is sprake van een lichte daling van dit aantal ten opzichte van de jaren daarvoor.

Ook worden via het eigen budget - in vergelijking met de Tijdelijke regeling - zeker in relatie tot het totaal aantal kunstenaars per periode - minder kunstenaars voor bedragen boven de 20.000 aangekocht. Voor het eigen budget is dat in de respectievelijke perioden 1979-1983 6.2% en 1984-1987 9.6%. Bij de Tijdelijke aankoopsubsidieregeling is dat 19.4%.

De conclusie die al bij de prijzentabellen 15A/B/C werd getrokken dat via het eigen budget meer kunstenaars voor lagere bedragen

worden aangekocht wordt bevestigd door de vergelijking in tabel 16. De existentie van de Tijdelijke aankoopsubsidiereregeling heeft daar geen merkbare invloed op: de situatie wijzigt zich niet door het bestaan van de Tijdelijke regeling. Via de regeling worden - in verhouding tot aankopen uit het eigen budget - relatief minder kunstenaars aangekocht voor relatief hogere bedragen.⁹

Tabel 17
Vergelijking TASR-eigen budget

Percentages van de diverse budgetten uitge- geven in bepaalde prijscategorie in guldens	TASR	EAB	EAB
	1984-1987	1984-1987	1979-1983
	%	%	%
	van 100%	van 100%	van 100%

100.001 of meer	33.9	15.3	38.5
80.001 - 100.000	10.4	7.6	1.9
60.001 - 80.000	6.4	8.2	4.0
40.001 - 60.000	9.2	7.4	4.2
20.001 - 40.000	13.3	21.8	12.3
10.001 - 20.000	14.9	14.0	15.8
5.001 - 10.000	7.7	14.7	12.3
2.001 - 5.000	3.2	7.1	7.5
1.001 - 2.000	0.6	2.4	1.9
.501 - 1.000	0.3	1.0	0.9
.500 of minder	0.1	0.5	0.7
onbekend			

Indien de gegevens uit tabel 17, waarin de percentages van de respectievelijke budgetten die zijn uitgegeven in de afzonderlijke prijscategorieën zijn opgenomen, erbij betrokken worden, dan gebeurt er iets opmerkelijks.

Van het budget voor de Tijdelijke aankoopsubsidiereregeling wordt 60% in de categorieën boven de 40.000 uitgegeven - let wel, het gaat hier om totaalaankopen van zesendertig kunstenaars, 3.5% van het totaal aantal kunstenaars. Vertaald in contanten is dat meer dan 4.000.000.

Bij het eigen aankoopbudget is een iets kleinschaligere maar soortgelijke ontwikkeling te constateren. In de periode 1979-1983 is bijna 50% van het budget aan zeventien kunstenaars en in 1984-1987 bijna 40% aan eenentwintig kunstenaars uitgegeven.¹⁰ Al deze kunstenaars hebben in de afzonderlijke perioden meer dan 40.000 verdiend.

Opmerkelijk is dat in de periode 1984-1987 het percentage kunstenaars dat via het eigen budget is aangekocht in het hoogste echelon - 100.000 of meer - ongeveer de helft bedraagt ten opzichte van dezelfde categorie in de andere onderscheiden perioden. Deze daling lijkt - in vergelijking met de jaren 1979-

1983 - besteed te zijn ten gunste van de lagere categorieën -
tussen 20.000 en 100.000.

In de periode 1979-1987 is door alle musea tesamen via het eigen
budget acht miljoen aan aankopen uitgegeven - uit de Tijdelijke
regeling is het zelfde bedrag in vier jaar tijd uitgegeven.

Ongeveer de helft van die acht miljoen eigen budget is aan
4%(38)¹¹ van het totaal aantal kunstenaars besteed. De
desbetreffende kunstenaars zijn aangekocht voor bedragen boven de
40.000. Wat de top betreft ontstaat dus min of meer eenzelfde
uitgavenpatroon als bij de Tijdelijke regeling met dien verstande
dat er via het eigen budget vijf jaar langer over gedaan is en
aan dit budget geen doelstellingen als inkomensvorming voor
kunstenaars zijn verbonden.

Kwaliteitshiërarchie?

Welke kunstenaars hebben in de onderzochte periode het meest verkocht aan de musea?

Hier wordt een vergelijking gemaakt tussen de 'topkunst' uit de diverse budgetten en perioden op grond van het criterium: voor meer dan 40.000 in totaal aangekocht in de desbetreffende periode. Geregistreerd wordt welke kunstenaars de top vormen. Tegelijkertijd wordt een kwalitatieve verfijning gegeven aan de kwantificering in eerdere tabellen. Tabel 18 is daar de uitdrukking van.

Tabel 18 Vergelijking TASR - eigen budget
Kunstenaars die voor meer dan f 40.000,- (in totaal)
zijn aangekocht in diverse periodes

TASR 1984-1987	EAB 1984-1987	EAB 1979-1983
Appel *	Appel *	v. Amen
Armando *	Armando *	Appel *
Buisman	Benner	Armando *
Brouwn	Bogart	Brouwn
Constant *	Constant *	Constant *
Couzijn	Daniëls *	Daniëls *
Daniëls *	v. Elk *	Dibbets
Dibbets	v.d. Ende	v. Elk *
v. Elk *	Gast	Escher
v.d. Ende	Gudmundsson	Lucassen
Freymuth	Ouborg	Sanders, H.
Gudmundsson	Schoonhoven *	Schoonhoven *
v.d. Heyden, J.C.J.	Stoop	Sluijters
v. Hoek	Struijcken *	Struijcken *
v. Koningsbruggen	Verhoef	Verwey
v.d. Kop	Visch	Visser *
Kuypers	Visser *	Westerik *
Lataster	Wagemaker	
Lucassen	Westerik *	
Lucebert	Weiner	
v.d. Mark	Wiegers	
v. Pallandt		
Puckey		
Rogge		
Schoonhoven *		
Siepman v.d. Berg		
Smits		
Struijcken *		
Tajiri		
Verdijk		
Verhoef		
Verwey		
Visser *		
Volten		
Westerik *		

De kunstenaars die met * zijn aangegeven hebben in alle drie de periodes voor meer dan f 40.000,- verkocht aan de musea. Let wel, het gaat hier niet om aantallen kunstwerken maar om de totaalbedragen waarvoor de kunstenaars zijn aangekocht.

Wat als eerste uit deze tabel naar voren komt is dat een kleine groep kunstenaars relatief constant en voor relatief hoge bedragen verkoopt aan de musea. Deze groep kunstenaars is, in alle hier onderscheiden perioden riant aangekocht. Vaak voor een totaalbedrag dat vele malen hoger was dan 40.000.

Welke kunstenaars vinden we hier? Allereerst de 'Top vier' uit de Tijdelijke aankoopsubsidieregeling (Armando, Schoonhoven, Visser en Westerik) aangevuld met twee Cobra kunstenaars (Appel en Constant) en kunstenaars als Struijcken, Van Elk en Daniëls. Opvallend - en tegelijkertijd logisch vanwege de voorwaarden van de regeling - is dat via het eigen budget oudere renommees Benner, Bogart, Wagemaker, Wiegers worden aangekocht. Deze kunstenaars hebben al een zekere reputatie opgebouwd en zijn min of meer in de - Nederlandse - kunsthistorie bijgezet. Deze aankopen zouden erop kunnen wijzen dat musea - met het eigen budget - aan de bovenkant van de rangorde minder artistieke risico's willen lopen. Eerder is geconstateerd dat aan de onderkant van de classificatie meer risico in artistiek opzicht wordt gepaard aan een klein financieel risico: aankopen van relatief veel kunstenaars tegen een lage prijs.

Wat is nu het totaalbeeld in vergelijkend perspectief? Wat wordt er gekocht in de hoogste regionen via het eigen budget én via de Tijdelijke aankoopsubsidieregeling?

Dat is vooral een kleine groep Nederlandse kunstenaars afkomstig uit verschillende stromingen als Nulgroep en Cobra. Voorts kunstenaars die een autonome ontwikkeling doormaken en die niet duidelijk in een bepaalde stroming of stijl te plaatsen zijn. Er wordt aangekocht van verschillende generaties. Een aantal kunstenaars is al wat ouder, nog steeds productief en actueel. Dit zijn vaak kunstenaars die in hun artistieke ontwikkeling door de musea 'gevolgd' worden. Een kleiner aantal kunstenaars uit jongere generaties scoort hoog in de verkoop aan musea. De grote musea zijn meestal trendsetter voor de aankoop van deze kunstenaars. Zij verzamelen bepaalde kunstenaars en dragen daarmee bij tot de vestiging ervan. Een aantal kleinere musea volgt later en neemt de inmiddels 'waardevast' geworden kunstenaars op in de collectie. Zo ontstaat en bestendigt zich landelijke bekendheid en vraag naar het werk van de desbetreffende kunstenaars.

Een belangrijk gevolg van deze gang van zaken zou de uniformering en standaardisering van museumcollecties in Nederland kunnen zijn. De kleine musea volgen nogal eens de grote musea. Overigens functioneren de musea niet in het luchtledige. Zij maken deel uit van een netwerk van galleries, collectioneers, kunstcritici en dergelijke. In dit netwerk worden opinies over artistieke kwaliteit ontwikkeld, uitgewisseld, gevestigd en bestendigd. Musea vormen een belangrijke schakel in dit geheel en

kunnen door regelingen als de Tijdelijke aankoopsubsidiereregeling daarin steeds invloedrijker worden.

Onder deze kleine groep 'waardevaste' kunstenaars - waarin zich ten dele de internationale elite en de nationale bovenlaag bevinden - 'sluimert' een potentieel aan kunstenaars dat minder regelmatig werk aan musea verkoopt. Hier vinden we zowel kunstenaars die in meer of minder toonaangevende galeries exposeren maar ook kunstenaars die meer op de achtergrond opereren en zo nu en dan aangekocht worden. Afhankelijk van ontwikkelingen in het werk, contacten, naamsbekendheid, publiciteit en protectie blijft het werk van deze kunstenaars een constante in het museumcircuit.

Een nadere typering van deze 'groep' is moeilijk te geven.

Verschillende generaties, stromingen en richtingen zijn vertegenwoordigd. Deze kunstenaars worden veel via de Tijdelijke aankoopsubsidiereregeling gekocht en in mindere mate uit het eigen museumbudget, tenzij het kunstenaars betreft die men op grond van eigenzinnigheid of verwachtingen wil volgen.

Het aankopen van deze kunstenaars is - in tegenstelling tot de 'waardevaste' groep - in sterkere mate onderhevig aan mode en toeval en tijdsgewricht. Volgen een zeer grove schatting betreft dat zo'n honderd á honderdtwintig kunstenaars.

Onder deze laatste groep bevindt zich een echelon kunstenaars wier kwaliteit (nog) niet algemeen erkend is. Deze kunstenaars staan nog meer bloot aan tijdsgewricht, trends, contacten en toeval. Het is nagenoeg onmogelijk om inzicht in deze groep te krijgen. Hun enige verbindende kenmerk is dat zij - al dan niet incidenteel, dat zal de tijd moeten uitwijzen - één keer aangekocht zijn door een museum. Over de grootte van de groep zijn, in het kader van dit onderzoek, geen gegevens.

Het zou interessant zijn om te bekijken of de aankopen in het kader van de Tijdelijke aankoopsubsidiereregeling in 1988/89 en de jaren daarna verandering in deze gesignaleerde tendensen brengen. Ook zouden de bevindingen van dit onderzoek bekeken kunnen worden in relatie tot andere beleidsinstrumenten als bijvoorbeeld de Rentesubsidieregeling bij de galeries en de Individuele subsidies of de aankopen van de Rijksdienst Beeldende Kunst om te bezien of die instrumenten aan andere categoriën kunstenaars ten goede komen. Wie de index van de Catalogus van de Aankopen van de Rijksdienst Beeldende Kunst 1988 doorbladert, waarin alle aangekochte kunstenaars vanaf 1984 alfabetisch zijn geordend, komt in ieder geval een groot aantal bekenden uit dit onderzoek tegen.

6 Conclusies

De Tijdelijke Aankoopsubsidieregeling Moderne Beeldende Kunst ten behoeve van Musea, in 1984 ingesteld, is een experimentele voorziening waarvan kunstmusea - onder bepaalde voorwaarden - gebruik kunnen maken. Die musea kunnen aanvragen indienen voor aankopen op het terrein van eigentijdse beeldende kunst - als aanvulling op hun eigen aankoopbeleid. Doelstellingen van de regeling zijn de kwaliteitsbevordering van museumcollecties, spreiding van Nederlands talent over de Nederlandse musea en inkomensvorming van kunstenaars.

De Tijdelijke aankoopsubsidieregeling maakt deel uit van een omvangrijke beleidsomslag op het terrein van beeldende kunst in de jaren tachtig. Het beeldende kunstbeleid wordt vanaf die tijd vooral door het Ministerie van WVC ontwikkeld en uitgevoerd. Voorheen was de taak van het ministerie marginaal op dit beleidsterrein en werd de grootste hoeveelheid geld bestemd voor beeldende kunst via het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid gedistribueerd via de Beeldende Kunstenaarsregeling. Het kunstenaarsbeleid verpersoonlijkt in de Beeldende Kunstenaarsregeling, waarin naast artistieke vooral sociale redenen als subsidiegrondslag fungeerden werd met die ingreep omgevormd tot een kunstbeleid.

In dat beleid wordt meer nadruk gelegd op de kwaliteitsaspecten van beeldende kunst en op een zekere balans tussen vraag en aanbod. Beleidsinstrumenten als marktverruiming, de honorering van kwalitatief waardevol geachte kunst door Individuele subsidies en de Tijdelijke regeling moeten in het kader van deze beleidstransformatie gezien worden. De invoering van deze beleidsinstrumenten wijst op een verregaande centralisering van beleid. De rijksoverheid heeft zich - terzijde gestaan door hooggekwalificeerde adviescommissies - een meer inhoudelijke taak, vooral gegrondvest op het hooghouden van kwaliteitsnormen verworven.

De Tijdelijke aankoopsubsidieregeling is een nieuw beleidsinstrument. Dat is in meer dan een opzicht merkbaar. Nieuw is de positie die de regeling inneemt tussen de verschillende overheden: rijk en gemeente. Nieuw is ook het op dergelijke wijze inschakelen van deskundigen om het effect van de regeling te toetsen. Bij die advisering is sprake van verdubbeling van deskundigheid. Experts worden door experts op hetzelfde terrein beoordeeld. Voor de grote musea is dat een bron van irritatie. Voor de kleine musea fungeert de adviescommissie als toetsingsinstrument voor de eigen deskundigheid. Een zekere standaardisering en uniformering van museumcollecties kan daardoor al op het niveau van de advisering gestalte krijgen.

Indien de financiële effecten van de Tijdelijke aankoopsubsidieregeling op het aankoopbeleid van de musea gezien worden dan valt te concluderen dat nooit tevoren een dergelijke hoeveelheid geld voor aankopen door de Nederlandse musea beschikbaar was. Het budget dat de musea zelf beschikbaar hadden voor de periode 1979-1987 was even groot als het bedrag dat in het kader van de Tijdelijke regeling van 1984-1987 is uitgegeven.

De doelstellingen van de regeling zijn het bevorderen van kwaliteit, spreiding en inkomensvorming. Indien alleen naar een 'toplaag' van kunstenaars wordt gekeken, dan heeft de Tijdelijke aankoopsubsidieregeling in alle drie de opzichten effectief gewerkt. Deze categorie kunstenaars wordt door veel musea aangekocht, min of meer gespreid over Nederland. Zij ontleent daaraan een behoorlijk inkomen. De helft van het totaal beschikbare bedrag is aan deze kunstenaars besteed.

In de Randstad en in Gelderland bevinden zich relatief veel musea in elkaars nabijheid. Deze musea lopen het risico om in elkaars vaarwater te komen: de 'topkunstenaars' die zij aankopen zijn ten dele dezelfde. Grote musea in de Zuidelijke provincies en - in mindere mate ook het Noorden - laten zich minder gelegen liggen aan de top of gaan daar selectiever mee om.

In ieder geval kan op basis van de gegevens geconcludeerd worden dat de noodzaak van afspraken over (aankoop)beleid door de musea, zoals ik eerder elders aangegeven heb, evident is.¹

Hoewel musea zich soms niet kunnen verenigen met de gang van zaken rond procedure en advisering zijn zij - zonder uitzondering - zeer ingenomen met het bestaan van de Tijdelijke regeling als extra impuls voor aankopen. Voor de grote musea is de Tijdelijke regeling een financiële injectie die, naast het eigen budget, de potentie biedt om (extra) Nederlandse kunst te kopen. Enkele musea ervaren die nationale beperking als een belemmering. Zij hebben internationale ambities waarvoor zij deze gelden graag zouden aanwenden. Veel kleine(re) musea hebben door het bestaan van de regeling ineens de beschikking over een aanmerkelijk budget voor aankopen, geld dat er via het eigen budget nauwelijks was. Vaak kopen zij via de Tijdelijke aankoopsubsidieregeling - daarin ook gestimuleerd door de adviescommissie - landelijk bekende kunstenaars.

Zonder de Tijdelijke aankoopsubsidieregeling zou minder Nederlandse kunst zijn aangekocht door de musea. Het opheffen van de regeling zou eenzelfde effect hebben. De Nederlandse kunstenaars zouden daardoor een belangrijk podium moeten ontberen. Voor de kleine topgroep kunstenaars zou dat minder consequenties hebben dan voor het brede potentieel aan kunstenaars in de andere categorieën.

Een categorisering van kunstenaars aan wie de Tijdelijke aankoopsubsidieregeling, in relatie tot de bestedingen via het eigen budget, ten goede komt ziet er als volgt uit.

Een klein aantal gevestigde kunstenaars vormt bij het aankopen een constante zowel via de Tijdelijke regeling als het reguliere budget van de musea. Deze kunstenaars verkopen voor relatief hoge bedragen aan meerdere musea.

Onder deze kleine groep bevindt zich een 'subtop' van kunstenaars uit diverse richtingen, stromingen en generaties, die minder vaak en door minder musea worden aangekocht. Als geheel vormt deze laag een 'sluimerend' potentieel aan kunstenaars waaruit de musea voor hun aankopen putten. De samenstelling, ondergrens en bovengrens van deze groep zijn in constante beweging onder

invloed van trends en tijdsperspectief en opinies van deskundigen. Zodra werk van dergelijke kunstenaars in collecties van meerdere musea wordt opgenomen, is de kans groter op bestending van hun omzet én status. Het effect van de Tijdelijke regeling is het grootst op deze categorie kunstenaars.

Onder deze twee categorieën is een brede en diffuse categorie te vinden die bestaat uit - relatief veel jonge - kunstenaars die werken in uiteenlopende kunstsoorten, -stijlen en -stromingen. Specialisaties of accenten in musea fungeren hier vaak als ordenende factor. Deze kunstenaars zijn incidenteel aangekocht via de Tijdelijke regeling of via het eigen budget. Uit het eigen budget worden vaak goedkopere aankopen gedaan. Met de Tijdelijke regeling wordt over het algemeen wat duurder werk gekocht.

De hoogte van prijzen die aan kunst worden besteed lopen min of meer parallel met de onderscheiden categoriën. Aan de bovenlaag is in de periode 1984-1987 per kunstenaar meer dan 40.000 gulden in het kader van de Tijdelijke regeling uitgegeven. De top van deze categorie verdient door aankopen via het eigen budget nog eens minstens 40.000 gulden.

De middenlaag en de onderste laag verkopen het meest tussen de 2.000-20.000 gulden via de Tijdelijke regeling. Voor het eigen budget geldt dat de meerderheid wordt aangekocht voor beneden de 5.000 gulden: relatief goedkoop werk van veel kunstenaars waardoor in artistiek opzicht van een zekere risicospreiding kan worden gesproken.

Ondanks aanpassingen, vooral ingegeven door praktijkervaring met de regeling, doen de procedure en de advisering enigszins omslachtig aan. Dit geldt zowel voor de uitvoerende taken van de rijksoverheid als voor de adviescommissie en de musea. Reden temeer om te kijken naar suggesties die daarin verbetering kunnen brengen. Zo stelde de Raad voor de gemeentefinanciën reeds bij het opzetten van de regeling voor om op voorhand een bedrag aan de musea ter beschikking te stellen voor aankopen.

De criteria, voorwaarden en eisen waaraan musea moeten voldoen om in aanmerking te komen voor steun via deze regeling zouden dan duidelijker en adequater geformuleerd moeten worden. Die criteria betreffen met name het eigen aankoopbeleid van de musea en het beschikbare aankoopbudget. Ook de adviesprocedure kan verbeterd worden: de adviescommissie zou het verdelen van de gelden volgens duidelijke maatstaven achteraf kunnen toetsen.

De bewuste toetsing zou dan plaatsvinden op basis van door de musea af te leggen verantwoording over de gedane aankopen. Duidelijke informatie van de musea en eventueel afspraken tussen de musea onderling over de opbouw van de collectie, mogelijke specialisaties en dergelijke zouden in dit kader zeer nuttig zijn. Op grond van deze informatie zou besloten kunnen worden tot het al dan niet verder ondersteunen van de desbetreffende musea in hun aankoopbeleid. Wellicht zou een dergelijke aanpak de diversiteit en de spreiding van de aankopen door de musea ten goede kunnen komen en misschien ook een inkomensspreiding ten gunste van méér kunstenaars.

Daarnaast zou een maximumbedrag per jaar per kunstenaar kunnen worden aangehouden om te voorkomen dat de gelden vooral aan de kleine topgroep van kunstenaars ten goede komen. Of dat consequenties heeft voor de 'gevestigde' kwaliteit en voor de doorgaans goedverdienende topgroep valt te betwijfelen. Deze kunstenaars staan vaak bovenaan het 'verlanglijstje' van museumdirecteuren en dat houdt in dat ze ook zonder de Tijdelijke regeling wel gekocht zullen worden, namelijk ten laste van de reguliere aankoopbudgetten die de musea ter beschikking staan.

Noten:

Inleiding

1. Vanaf 1987 is de naam van deze afdeling gewijzigd in Hoofdafdeling Beeldende Kunsten, Bouwkunst en Vormgeving. Deze afdeling heeft de Tijdelijke regeling in het leven geroepen, de gelden beschikbaar gesteld voor aankopen en de administratie en secretariaatswerkzaamheden voor de adviescommissie verzorgd.

2. Dit beleidsinstrument - decentralisering van gelden voor beeldende kunstbeleid aan provincies en vier grote gemeenten - werd vanaf 1984 operationeel en is van kracht tot 1 januari 1992. De verdeling van de gelden vindt, uit oogmerk van spreiding, in eerste instantie plaats op basis van inwonertal. De provincies en gemeenten zijn in principe vrij - met inachtneming van voorwaarden als kwaliteit, inkomensvorming en spreiding - om de voorzieningen die zij willen financieren, te bepalen. Op grond van een evaluatie van deze geldstromen zal bezien worden hoe zij worden voortgezet. Aan deze evaluatie verleent de Boekmanstichting een bijdrage - eveneens in opdracht van het Ministerie van WVC.

3. T. IJdens maakt in Een model voor de evaluatie van fondsen 1989 onderscheid tussen een doelbereikings- en een doelvrije benadering. Het onderscheid tussen beide heeft betrekking op de wijze waarop de effecten van de regeling onderzocht worden. Het model van IJdens heeft overigens betrekking op fondsen maar is eveneens - aangepast - toepasbaar op regelingen. Een doelbereikingsbenadering veronderstelt dat de criteria voor doeltreffendheid van tevoren vaststaan in de vorm van expliciete en operationele doelstellingen en normen. Volgens een expliciet causaal model wordt een beleidstheorie geformuleerd die getoetst wordt. Doelvrij evaluatie-onderzoek betreft het inventariseren en beschrijven en achteraf beoordelen van feitelijk te constateren effecten. Achteraf, bij de interpretatie en weging van geconstateerde feitelijke effecten, zijn doelstellingen, subsidievoorwaarden en richtlijnen van de overheid een toetssteen naast de behoeften en aanvragen van aanvragers, gebruikers en andere belanghebbenden. IJdens p. 4-5
Dit model is bij deze evaluatie als leidraad gebruikt. Het in het boekje van IJdens geschetste referentiekader is - voor zover dat kon - gebruikt om het onderzoek te structureren. De lijst van aandachtspunten die stap voor stap vragen opwerpt die in het kader van een evaluatie-onderzoek gesteld en beantwoord moeten worden heeft in dit onderzoek als checklist gefungeerd.

4. Evaluatie van het beleid van de Minister van WVC op het gebied van Beeldende kunsten, Bouwkunst en Vormgeving in het tijdvak 1984 t/m 1987. September 1988.

5. Bijlage 1 geeft de adressen van de musea die in dit onderzoek worden genoemd.

6. Het Stedelijk Museum te Amsterdam weigerde om gegevens ten behoeve van dit onderzoek ter beschikking te stellen. Vanwege personeelsgebrek kon de Commanderie van St. Jan te Nijmegen zijn aankoopgegevens niet prijsgeven. De informatie van het Textielmuseum Tilburg was multi-interpretabel en als zodanig onbruikbaar in het kader van dit onderzoek. Het Koninklijk Muntenkabinet te Leiden en het Museum voor religieuze kunst te Uden zijn buiten het onderzoek gelaten omdat zij een heel specifiek kunstterrein bestrijken en slechts twee keer voor een relatief klein bedrag van de regeling gebruik gemaakt hebben. Datzelfde geldt voor het Museum Hedendaagse Kunst, dat met ingang van september 1989 is ondergebracht bij het Centraal Museum te Utrecht, en mede daarom buiten het onderzoek gelaten is.

7. Om redenen van personeelsgebrek en privacy gaf het Rijksmuseum Kröller Müller geen inzage in de aankopen anders dan via de Tijdelijke Aankoopsubsidieregeling. Het Van Reekummuseum te Apeldoorn beloofde telkens weer de gevraagde informatie op te sturen. Die informatie heeft de Boekmanstichting nooit bereikt. Hetzelfde geldt voor Museum De Wiegert te Deurne. De gegevens van het Jan Cunencentrum te Oss waren tegenstrijdig en als zodanig onbruikbaar. De gegevens van het Prentenkabinet Leiden waren binnen het kader van dit onderzoek niet goed te gebruiken. Van al deze musea was er - via WVC, en dus niet gecontroleerd bij de musea - wel informatie beschikbaar over de aankopen in het kader van de Tijdelijke regeling.

8. Toen alle gegevens waren vergaard zijn de aankopen per museum, per jaar gerubriceerd. Allereerst werden de (aantallen) Nederlandse kunstenaars en de bedragen die aan hun werk besteed werden via het eigen budget in beeld gebracht. Datzelfde is gedaan met het aantal buitenlandse kunstenaars dat is aangekocht en het aantal aankopen van werk dat voor 1945 is gemaakt. De categorie voor 1945 is een pluriforme categorie, die niet in het onderzoek betrokken is. Reden daarvoor is dat de Tijdelijke Regeling betrekking heeft op aankopen van hedendaagse, levende kunstenaars. Vaak is met de categorie oude kunst erg veel geld gemoeid. Ook de aankopen in het kader van de Tijdelijke Aankoopsubsidieregeling, aankopen met steun van de Vereniging Rembrandt, aankopen met steun van Vriendenverenigingen of andere fondsen en - indien van toepassing - aankopen via provinciale geldstromen zijn - voor zover bekend - gerubriceerd in een totaalbeeld per museum.

Hoofdstuk 1

1. In: Tekst opgesteld door mevr. H. Blotkamp ten behoeve van de aankondiging van de regeling in Museumvisie. 25 mei 1984
2. Nota van Toelichting Conceptregeling 1984 p.1.
3. Conceptregeling 1984 p. 2
4. Idem p. 3
5. De Raad voor de Gemeentefinanciën is geraadpleegd omdat sprake is van een specifieke uitkering aan - voor het merendeel - gemeentelijke instellingen die in principe onder de gemeentewet ressorteren.
6. Advies van 14 juni 1984 aan de Minister van Welzijn Volksgezondheid en Cultuur betreffende een Algemene Maatregel van Bestuur bedoeld ter ondersteuning van het aankoopbeleid van musea. In: De Nederlandse Gemeente jrg 38 nr. 26 24-6-1984, p.6.
7. Destijds was de naam van de afdeling: Musea, Monumenten en Archieven (MMA).
8. Idem, noot 6, p. 6.
9. Nieuwe Aankoopsubsidieregeling ten behoeve van de Kunstmusea. In: BK Informatie 10 (1988) nr. 6 p. 6.
10. Idem, p.6. Indien er minder middelen beschikbaar zijn dan aangevraagd, dan heeft het museum zelf al een voorkeur aangegeven voor het werk dat zij het belangrijkste vinden.
11. Idem, p. 6.
12. Idem, p. 6.
13. Aankoopsubsidieregeling Moderne Beeldende Kunst ten behoeve van Kunstmusea in: De Nederlandse Gemeente 42 (1988), nr. 42, p. 759.
14. In Bijlage 2 is een de samenstelling van de Aankoopadviesgroep per jaar gespecificeerd.
15. Brief d.d. 23 oktober 1984 p. 2
16. Idem, p. 2.
17. Samenvatting overleg Adviesgroep Aankopen Beeldende Kunst op 21 en 30 augustus 1985 p. 2-3.
18. Idem, p. 3-4.

19.. Slechts 3% (90.000) van de totale aanvragen is bestemd voor het aankopen van werk op het terrein van vormgeving.

Hoofdstuk 2

1. De periode 1988-1989 is niet meer in dit onderzoek betrokken. Dat is jammer omdat voor beide jaren tesamen meer dan de helft van het totaalbedrag voor de periode 1984-1987 beschikbaar was. Helaas waren bij de afronding van de materiaalverzameling de gegevens over 1988-1989 nog niet bekend.

2. In deze tabel is Rijksmuseum Kröller Müller buiten beschouwing gelaten.

3. Alleen de musea wier aanvragen minstens één keer, al dan niet gedeeltelijk, zijn gehonoreerd zijn in Tabel 3 opgenomen.

4. De indeling naar grote, kleine en middelgrote musea is gemaakt op grond van het door hen opgegeven beschikbare eigen budget per jaar voor aankopen. Die budgetten zijn voor de jaren 1984-1987 opgeteld en door vier gedeeld. Uitgangspunt was: een aankoopbudget beneden 30.000: klein; een aankoopbudget tussen de 30.000-80.000: middelgroot; 80.000 of meer: groot.

Daaruit ontstond de volgende indeling: Grote musea zijn Arnhem, Den Haag, Eindhoven, Groningen, Haarlem, Maastricht, Otterlo, Rotterdam en Utrecht. Middelgrote musea zijn Apeldoorn, Delft, Dordrecht, Enschede, Nijmegen, Venlo. Als kleine musea vallen te kenschetsen: Deurne, Gouda, Heerlen, Leeuwarden, Leiden (2x), Middelburg, Oss, Papendrecht, Roermond, Schiedam, Sittard, Zutphen. Het getal is hier doorslaggevend criterium. Indien prestige meegewogen zou worden, zou wellicht een andere indeling naar voren komen.

5. Eigen aankoopbudget is hier in brede zin opgevat. Dit betreft niet alleen de structurele bedragen die de musea voor aankopen ter beschikking hebben, maar ook - voor zover bekend - eventueel de gelden die via Vriendenverenigingen en dergelijke ter beschikking zijn, de gelden die via de Tijdelijke Bijdrageregeling Provinciale Bevordering Beeldende Kunst voor aankopen beschikbaar zijn en eventuele andere extra geldstromen. Over het algemeen zijn bijdragen - die in verhouding vaak erg hoog zijn - van de Vereniging Rembrandt buiten beschouwing gebleven.

6. Met begrippen als landelijke bekendheid, een zekere faam, naambekendheid en dergelijke wordt hier bedoeld dat het merendeel van deze kunstenaars tentoonstellingen heeft (gehad) in gerenommeerde galeries en/of musea en besprekingen in landelijke kranten, -weekbladen en/of vaktijdschriften.

7. In hoofdstuk 3 is daar nader op ingegaan

8. Zie ook hoofdstuk 4

Hoofdstuk 3

1. De informatie in dit hoofdstuk is gebaseerd op korte interviews, waarvan een deel telefonisch, met museumdirecteuren, conservatoren, soms ook financieel deskundigen van de musea. De vragenlijst die voor die interviews als leidraad gediend heeft is opgenomen als bijlage 3.

2. Hier worden bedoeld de musea te Amsterdam, Arnhem, Den Haag, Eindhoven, Groningen, Maastricht en Rotterdam omdat zij uitspraken in deze richting gedaan hebben.

Hoofdstuk 4

1. Evaluatie van het beleid van het Ministerie van WVC op het gebied van Beeldende Kunsten, Bouwkunst en Vormgeving in het tijdvak 1984 t/m 1987, Rijswijk, September 1988. p. 4
2. Idem p. 4
3. Warna Oosterbaan Martinius gebruikt dit begrip voor het eerst in 'Schoonheid, welzijn, kwaliteit; over legitimerings- en toewijzingsproblemen in het kunstbeleid. Amsterdam, 1985. Hij ontleende deze term aan Norbert Elias die hem voor het eerst gebruikte in een artikel met als titel 'Kitschstil und Kitschzeitalter' in het tijdschrift Die Sammlung uit 1935
4. W. Oosterbaan Martinius a.w. p.
5. Henk van Os in Museumschatten Aflevering 5 Cornelis Troost. Vara televisie 1-2-1990.
6. T. Gubbels Directies, collecties en commissies. Amsterdam, Boekmanstichting 1989 p. 14-15
6. Hier zij nogmaals expliciet gememoreerd dat bij deze evaluatie het Stedelijk Museum te Amsterdam, de Commanderie van St. Jan te Nijmegen, het Textielmuseum te Tilburg, het Museum voor Religieuze Kunst te Uden, het Museum Hedendaagse Kunst te Utrecht en het Koninklijk Muntenkabinet buiten beschouwing zijn gebleven.
7. In deze tabel is het Rijksmuseum Kröller-Müller wel opgenomen.
8. C. Smithuijsen Het Fonds voor de scheppende toonkunst; een beoordeling van beleid en werkwijze Amsterdam, Boekmanstichting, 1988 p. 25
9. Een niet in het onderzoek betrokken museum als de Commanderie van St. Jan te Nijmegen heeft in het kader van de Tijdelijke regeling ook Armando gekocht. In principe zou de score dan ook nog hoger kunnen zijn.
10. Galeriers die hier - in ieder geval - toe behoren en waar - vaak meerdere - van deze kunstenaars deel uit maken van de 'stal' zijn: Espace, Collection d'art, Andriessse, Art en Project, Van Krimpen en Nouvelles Images
11. B. Kempers De macht van de markt in Kunst en beleid in Nederland 3. Amsterdam, Van Gennep/Boekmanstichting, 1988 p. 14 en 19-34
12. Van deze 60 kunstenaars is ca. 10% van het vrouwelijk geslacht(7)

13. Alleen de musea die in het kader van de Tijdelijke regeling zijn onderzocht zijn hier meegeteld; de non-response is buiten beschouwing gelaten.

14. In bijlage 4 zijn alle musea opgenomen die onder de respectievelijke provincies ressorteren. Hier zijn ook de musea opgesomd die buiten het onderzoek zijn gebleven.

Hoofdstuk 5

1. Zie noot 6 en 7 van de Inleiding: deze musea zijn in deze vergelijking buiten beschouwing gelaten.
2. Als hier over het eigen budget van de musea wordt gesproken, dan betreft dit het totaal van de gelden die voor aankopen beschikbaar zijn exclusief de TASR en de Vereniging Rembrandt.
3. Zie noot 2 van de Inleiding
4. Financieringsregeling Welzijnsovereenkomst Vier Grote Gemeenten
5. Het Museum Hedendaagse Kunst, dat met ingang van 1989 is opgeheven en opgegaan in het Centraal Museum, hield zich vooral bezig met (het aankopen van) buitenlandse kunst. Met enige lage uitzonderingen is daaraan door het museum jaarlijks tussen de 100.000 en 160.000 uitgegeven.
6. Bij het Groninger Museum is het zo vroeg mogelijk ontdekken en aankopen van nieuwe kunst, kunstenaars(groepen) en stromingen en nieuwe trends, die over het algemeen (nog) niet zo duur zijn een integraal onderdeel van het aankoopbeleid.
7. Op de eerste plaats moeten de musea 'er snel bij zijn' en proberen zo vroeg mogelijk te kopen om deze kunstenaars überhaupt nog te kunnen betalen. Kopen op afbetaling is een andere mogelijkheid die hier en daar in praktijk wordt gebracht. Zie een interview met A. van Grevenstein in 'Het verlanglijstje van een museumdirecteur' in De Tijd van 8-12-1989 p. 39-44.
8. Hier moet - vooral bij de totaalaantallen die bij het eigen aankoopbudget genoemd worden - bedacht worden dat soms met onvolledige gegevens is gewerkt. Als indicatie zijn deze cijfers echter zeer veelzeggend en waardevol. Het is, in dit kader, buitengewoon jammer dat - noodgedwongen - twee grote musea (Stedelijk Museum Amsterdam integraal en Rijksmuseum Kröller-Müller voor wat het eigen budget betreft) buiten beschouwing zijn gebleven. Bij wijze van voorbeeld én om inzage te geven in wat het museum met het grootste budget in het kader van de Tijdelijke regeling exact gedaan heeft én omdat alle kunstenaars uit de top van de hiërarchie bij deze aankopen voorkomen zijn de TASR aankopen van Rijksmuseum Kröller-Müller integraal als bijlage 5 opgenomen. Uit de jaarverslagen van de Rijksmusea, waarin jaarlijks de aankoopgegevens van Rijksmuseum Kröller-Müller worden opgenomen, is daarnaast een overzicht gemaakt van aankopen van kunstenaars door het museum die ook voorkomen in eerdergemaakte 'Top 60'. Een globale blik op de aankopen van Rijksmuseum Kröller-Müller in de periode 1979-1987 uit het eigen budget (zie bijlage 5) geeft nauwelijks reden om te veronderstellen dat de aankopen van dit museum erg veel invloed hebben op de teneur van de conclusies van dit onderzoek. Naar alle

Naar alle waarschijnlijkheid geldt hetzelfde voor het Stedelijk Museum te Amsterdam.

9. Overigens hoeft dit niet voor alle afzonderlijke musea te gelden. Hier is sprake van een tendens die individuele afwijkingen niet uitsluit. Wanneer bijvoorbeeld musea relatief veel grafiek of goedkope design aankopen heeft dat al snel invloed op het totaalbeeld.

10. In deze aantallen (1979-1983 en 1984-1987 eigen budget) kunnen, door deze wijze van periodiseren, overlappingen zitten, dat wil zeggen dat dezelfde kunstenaars in beide perioden in deze categorie kunnen zitten.

11. Zie noot 9: in dit aantal kunnen verdubbelingen zitten: zie ook tabel 18.

Hoofdstuk 6

1. T. Gubbels Directies, collecties, commissies, Amsterdam,
Boekmanstichting, 1988. p. 83-84

Bijlage 1 Adressen musea

Stedelijk Museum Amsterdam
Directeur W.A.L. Beeren
Paulus Potterstraat 13
1071 CX AMSTERDAM 020 - 5732911/5732737

Van Reekummuseum
Directeur F. Bless
Churchillplein 2
7314 BZ APELDOORN 055 - 219155

Gemeentemuseum Arnhem
Directeur mw. L. Brandt Corstius
Utrechtseweg 87
6811 AA ARNHEM 085 - 512431

Stedelijk Van Abbemuseum
Directeur J. Debbaut
Bilderdijklaan 10
5611 NH EINDHOVEN 040 - 389730

Stedelijk Museum St. Catharina Gasthuis
Directeur mw. N.C. Sluijter-Seyffert
Oosthaven 10
2801 PB GOUDA 01820 - 88211

Haags Gemeentemuseum
Directeur R.H. Fuchs
Stadhouderslaan 41
2517 HV DEN HAAG 070 - 514181

Groninger Museum
Directeur F. Haks
Praediniussingel 59
9711 AG GRONINGEN 050 - 172929

Frans Halsmuseum
Directeur D.P. Snoep
Groot Heiligland 62
2011 ES HAARLEM 023 - 319180

Bonnefantenmuseum
Directeur A. van Grevenstein
Dominikanerplein 5
6211 DZ MAASTRICHT 043 - 251655

Nijmeegs Museum Commanderie van St. Jan
Directeur G. Lemmens
Franse Plaats 3
NIJMEGEN 080 - 229193

Rijksmuseum Kröller Müller
Directeur R.W.H. Oxenaar
Nationaal Park De Hoge Veluwe
Postbus 1
6730 AA OTTERLO 08382 - 1241

Museum Boymans-van Beuningen
Directeur W. Crouwel
Mathenesserlaan 18-20
3015 CK ROTTERDAM 010 - 4360500

Museum Hedendaagse Kunst Utrecht
Directeur W. Kotte
Achter de Dom 14
3512 JP UTRECHT 030 - 314185

Museum Van Bommel-van Dam
Directeur Th. Vorage
Deken van Oppensingel 8
5911 AD VENLO 077 - 513457

Het Prinsenhof
Conservator mw. B. Spaander
Sint Agathaplein 1
2611 HR DELFT 015 - 602357

Gemeentemuseum De Wieger
Conservator mw. A. Grondman
Liesselseweg 29
5751 KJ DEURNE 04930 - 87507

Dordrechts Museum
Directeur J.M. de Groot
Museumstraat 40
3311 XP DORDRECHT 078 - 134100

Rijksmuseum Twenthe
Directeur mw. D. Cannegieter
Lasondersingel 129-131
7514 BP ENSCHEDE 053 - 358675

Stichting Het Fries Museum
Directeur C. Boschma
Turfmarkt 24
8911 KT LEEUWARDEN 058 - 123001

Stedelijk Museum De Lakenhal
Conservator H. Wolfhoorn
Postbus 2044
2301 CA LEIDEN 071 - 254620

Zeeuwse Museumstichting, Zeeuws Museum
Contactpersoon W. Meurichy
Postbus 378
4330 AJ MIDDELBURG 01180 - 26655

Prentenkabinet der Rijksuniversiteit Leiden
Hoofdconservator J.J. Bolten
Rapenburg 65
2311 GJ LEIDEN 071 - 272727

Gemeentelijk Museum Jan Cunencentrum
Directeur P. Hagenaars
Molenstraat 65
5341 GC OSS 01420 - 29326

Gemeentemuseum Roermond
Conservator H. Tillie
Andersonweg 8
6041 JE ROERMOND 04750 - 33496

Museum den Tempel
Conservator K. Eggen
Stadskantoor
Baenjenstraat 1
6131 JK SITTARD 04490 - 13460

Nederlands Textielmuseum
Directeur F.W. van Oss
Goirkestraat 96
5046 GN TILBURG 013 - 367475

Centraal Museum
Directeur Sj. Ex
Postbus 2106
3500 GC UTRECHT 030 - 315541

De Rietgors, Museum voor Moderne Kunst
Directeur A. Mouthaan
P.C. Hoofthooflaan 180
3351 ER PAPENDRECHT 078 - 158695

Museum Henriëtte Polak
Directeur C.E.M. Reinders
Zaadmarkt 88
7201 DE ZUTPHEN 05750 - 16878

Stedelijk Museum Schiedam
Directeur H. Paalman
Hoogstraat 112
3111 HL SCHIEDAM 010 - 4269066

Stadsgalerij Heerlen
Conservator mw. A. van der Laan
Raadhuisplein 14
HEERLEN 045 - 764449

Bijlage 2 Vragenlijst musea

Museum:

Gesproken met:

Functie:

Datum:

- 1a. Hoe staat u tegenover de procedure van aanvraag, het feit dat er een commissie is die de aanvraag beoordeelt?
- 1b. Heeft dit praktisch gezien consequenties?
(Indien negatief: wat is het alternatief?)
- 1c. Is die visie in de afgelopen vier jaar veranderd?
2. Als niet alle aanvragen worden gehonoreerd om financiële redenen, wordt een eventueel advies van de commissie dan opgevolgd?
3. Als een aanvraag afgekeurd wordt, wordt dan alsnog geprobeerd dit werk met eigen middelen te kopen?
- 4a. Liggen de aanvragen in het verlengde van het aankoopbeleid, of worden er nieuwe wegen ingeslagen?
- 4b. Wordt er ook van kunstenaars aangevraagd die nog niet vertegenwoordigd waren in de collectie?
5. Eventuele opmerkingen.

Bijlage 3

Leden van de Adviescommissie betrokken bij beoordeling aanvragen
musea in het kader van de Tijdelijk Aankoopsubsidieregeling
1984-1987

1984

dr. C. Blotkamp, mw. M.Smits en D. Wiecherink (Commissie Bijstand
Rijksdienst);
drs. R.R. de Haas (voorzitter), drs. R. de Leeuw, drs. E.J. van
Straaten, drs. G.A. van Tuijl (directeur en wetenschappelijke
staf Rijksdienst);
mw. drs. V.F. Blotkamp - de Roos en F.A. Rijnders, waarnemer en
secretaris (Ministerie van WVC).

1985

W. Bertheux, dr. H.R. Hoetink, mw. M.Smits, mw. A. Ottevanger en
D. Wiecherink (Aankoopadviesgroep van de Rijksdienst);
drs. R.R. de Haas (voorzitter), drs. E.J. van Straaten, drs. G.A.
van Tuijl (directeur en waarnemers van de Rijksdienst);
mw. drs. V.F. Blotkamp - de Roos en F.A. Rijnders, waarnemer en
secretaris (Ministerie van WVC).

1986

W. Bertheux (voorzitter), mw. drs. J. de Bruyn - Kops, J.v.d.
Ende, dr. H.R. Hoetink, mw. M. Smits, P. Veneman, D. Wiecherink
(Aankoopadviesgroep van de Rijksdienst);
drs. R. R. de Haas (directeur Rijksdienst);
mw. drs. V.F. Blotkamp - de Roos en F.A. Rijnders, waarnemer en
secretaris (Ministerie van WVC).

1987

W. Bertheux, J.v.d. Ende, S. Ex, U.J.K. Moritz, mw. M. Smits, A.
de Vries en D. Wiecherink (Aankoopadviesgroep van de
Rijksdienst);
drs. R.R. de Haas (directeur Rijksdienst);
mw. drs. V.F. Blotkamp - de Roos en F.A. Rijnders, waarnemer en
secretaris (Ministerie van WVC).

Bijlage 4 Indeling naar regio's

Regio A: Flevoland, Friesland, Groningen, Drenthe, Overijssel

Regio B: Gelderland

Regio C: Utrecht, Noord Holland en Zuid Holland

Regio D: Noord Brabant en Zeeland

Regio E: Limburg

Vestigingsplaatsen van musea

Flevoland	--
Friesland	Fries Museum Leeuwarden
Groningen	Groninger museum
Drenthe	--
Overijssel	Rijksmuseum Twenthe Enschede
Gelderland	Van Reekummuseum Apeldoorn*
	Gemeentemuseum Arnhem
	Commanderie van St. Jan Nijmegen*
	Rijksmuseum Kröller Müller Otterlo*
	Museum Henriëtte Polak Zutphen
Utrecht	Centraal Museum Utrecht
Noord Holland	Stedelijk Museum Amsterdam*
	Frans Halsmuseum Haarlem
Zuid Holland	Het Prinsenhof Delft
	Gemeentemuseum Den Haag
	Dordts Museum
	Stedelijk Museum Gouda
	De Lakenhal Leiden
	Muntenkabinet Leiden*
	Prentenkabinet Leiden*
	De Rietgors Papendrecht
	Boymans-van Beuningen Rotterdam
	Stedelijk Museum Schiedam
Zeeland	Zeeuws Museum Middelburg
Limburg	Stadsgalerij Heerlen
	Bonnefantenmuseum Maastricht
	Gemeentemuseum Roermond
	Museum Den Tempel Sittard
	Museum Van Bommel van Dam Venlo
Noord Brabant	Museum De Wieger Deurne*
	Van Abbemuseum Eindhoven
	Jan Cunencentrum Oss*
	Textielmuseum Tilburg*
	Museum voor religieuze kunst Uden*

Hier zijn alleen de musea meegeteld die twee of meer keer van de regeling gebruik hebben gemaakt.

* betekent dat deze musea geheel of ten dele buiten het onderzoek zijn gebleven.

Bijlage 5 Aankopen Kröller-Müller Museum Otterlo
Aankopen in het kader van de Tijdelijke Aankoopsubsidieregeling

1984

Andreas, T.	1	?
Bakel, G. v.	1	?
Boezem, M.	1	?
Buisman, S.	1	?
Graevenitz, G. v.	2	?
Müller, P.	1	?
Schabracque, A.	1	?
Schierbeek, M.	1	?
Schoonhoven, J.	2	?
Tajiri, S.	1	?
Visch, H.	1	?
Vries, A. de	1	?

Buisman, S.	1	?
Graevenitz, G. v.	6	?
Horst, L. v.d.	1	?
Keulen, F. v.	2	?
Müller, P.	2	?
Schabracque, A.	1	?
Schoonhoven, J.	5	?
Visser, C.	1	?
Vries, A. de	1	?

Armando	1	?
Elk, G. v.	1	?
Heyden, J.C.J. v.d.	1	?

totaal 500.000

1985

Couzijn, W.	1	200.000
Volten, A.	1	92.000
totaal		292.000

1986

Bakel, G. v.	34	10.200	
Eikelenboom, A.	5	5.000	
Goede, K. de	1		175
Kooi, H.	1	25.000	
Roothaan, S.	2	18.000	
Schoonhoven, J.	1	39.500	
Schouten, M.	1		175
Struycken, P.	1	8.000	
Veneman, P.	1	18.500	
Verhoef, T.	1		175
Visser, C.	7	49.175	
Vlugt, H.	2	22.500	
Westerik, C.	1		175
totaal		196.575	

1987

Andriesse, E.	1		200
Armando	21	20.800	
Broodthaers, M. *	1	3.000	
Brouwn, S.	3	25.500	
Buisman, S.	1	20.000	
Couzijn, W.	1		760
Golden, D. v.	2	4.000	
Kemps, N.	1	14.000	
Koningsbruggen, R. v.	3	4.300	
Mark, A. v.d.	1	60.000	
Pavert, J. v.d.	4	17.000	
Rogge, C.	3	41.970	
Smithson, R. *	1	17.200	
Struycken, P.	4	23.200	
Weiner, L.	1		200
totaal		252.130	

* dit zijn buitenlandse kunstenaars die eigenlijk niet binnen deze regeling verworven kunnen worden.

Bijlage 5 Aankopen Kröller-Müller Museum Otterlo
Aankopen in het kader van het eigen budget 1979-1987 afgezet
tegen de 60 meest gekochte kunstenaars uit de TASR (achter de
kunstenaarsnamen staan de jaartallen waarin ze zijn aangekocht)

Abma, H.
Akkerman, B.
Armando 82, 85
Assem, M.v.d.
Bakker, G.
Boogaard, B.
Boonstra, R.
Broeck, F.v.d.
Brouwn, S. 85
Buisman, S. 82, 85
Claassen, J.
Colton, A.
Constant
Daniels, R.
Dibbets, J. 81, 83
Dieleman, P.
Dijk, P.v.
Dirkx, P.
Dumas, M.
Elk, G.v. 79, 80, 81
Ende, J. v.d.
Freymuth, A.
Geest, A.v.
Graevenitz, G.v. 80
Gudmundson, S. 79, 80, 83
Haanstra, J.
Heiden, C.v.d.
Heyden, J.C.J.v.d. 83
Koningsbruggen, R.v.
Kop, D.v.d. 80, 83, 85
Kryzanowski, M.
Kuypers, T.
Laken, B.
Lataster, G.
Leeuwen, P.v.
Lucassen, R.
Molin, L.
Nolte, T.
Pallandt, C.v.
Pol, J.v.d.
Rajlich, T.
Roeland, J.
Rogge, C. 81, 83, 84
Roothaan, S.
Schabracq, A. 84
Schoonhoven, J. 79, 84, 85
Schouten, L.
Schouten, M.
Smits, K.
Struycken, P. 82
Tajiri, S. 81

Vaal, E.de
Verdijk, G.
Verhoef, T.
Verwey, U.
Villevoye, R.
Visch, H. 83, 84
Visser, C. 80, 82
Vries, A. de 84
Westerik, C.